

№ 6

1948

РАБОТНІЦА І СЯЛЯНКА

ПАНАШАЙ РЭСПУБЛІЦЫ

На здымках: 1) Парашутыстка Валентына Камлёва—тэхнік Мінскага аэраклуба перад прыжком; 2) Зменны інжынер М. В. Сасніна (злева) і стаханайка-прадзільшчыца В. Г. Барбарчык правяраюць гатовую шайковую нітку на нядаўна адноўленай Мзгілейскай фабрыцы; 3) Стаханайка-трактарыстка Пухавіцкай МТС Надзея Кенець адной з першых закончыла план пасейных работ на 140 проц.; 4) лепшая даярка А. О. Ціхановіч з калгаса імя Варашылава, Воранаўскага раёна, Гродзенскай вобласці; 5) Нядаўна група беларускіх мастакоў набывала ў творчай камандыроўцы ў Маскве, дзе наведала свайго земляка мастака-пейзажыста В. К. Бялыніцкага-Біруля. На здымку (справа налева) мастакі: Тацяна Разіна, Марыя Берковіч, Соф'я Лі, В. К. Бялыніцкі-Біруля, Галіна Ізоргіна, Ядвіга Радзюлоўская і жонка мастака Бялыніцкага-Біруля.

„Зайздросцім уну-
кам і праўнукам на-
шым, якім суджана
бачыць Расію ў 1940
годзе, якая будзе ста-
яць на чале адукава-
нага свету, даваць за-
коны і навуцы і ма-
стацтву і прымаць
даніну замілавання і
павагі ад усяго асве-
чанага чалавецтва“
(В. Г. Бялінскі)

В. Г. Бялінскі.

7 чэрвеня 1948 года споўнілася сто год з дня смерці Вісарыёна Грыгоравіча Бялінскага—вялікага рускага мысліцеля і публіцыста, палымянага патрыёта сваёй радзімы, непрымірамага барацьбіта супроць самадзяржаўя і прыгонніцтва, рэволюцыйнага дэмакрата, аднаго са стваральнікаў класічнай рускай філасофіі.

Бялінскі быў адным з папярэднікаў рускай соцыял-дэмакратыі; сваімі ідэямі ён падрыхтоўваў глебу для ўспрыняцця марксізма. Глыбока верачы ў светлую будучыню Расіі, ён гаварыў: «Мы будзем і паэтамі, і філо-сафамі, народам артыстычным, народам вучоным і наро-дам ваяўнічым, народам прамысловым, гандлёвым, гра-мадскім».

Вялікая Кастрычніцкая соцыялістычная рэволюцыя здзейсніла высокія ідэалы Бялінскага. Збыліся яго зна-мянальныя словы аб тым, што «ў будучым мы акрамя пабеданоснага рускага меча пакладзем на вагі еўра-пейскага жыцця яшчэ і рускую мысль».

У дні смяротнай барацьбы савецкага народа з ня-мецка-фашысцкімі захопнікамі таварыш Сталін падкрэ-сліў значэнне Бялінскага для нашай эпохі, для нашай соцыялістычнай культуры, паставіўшы яго імя ў адзін рад з імёнамі вялікіх прадстаўнікоў рускай нацыі, якія складаюць нашу найвялікшую славу і гордасць.

і

В

В
сяля
годзе
Ка
сяля
пада
пісьм
цігад
дарк
расп
тыся
лічэн
гунц
тар
рабо
ваеш
высін
разме
вяліч
17 п
на 4
вяза
мяса

Та
сёлет
цель
агра
гэтай
кі.
калг

Во
вычэ
Бела
ніцы
цель
дакц
дагля
прав
ралі

Ус
навал
што
Наш
каб

Ка
сілев
«Р
іівы
не м
бачы
гацей
Ка

ВЫКАНАЕМ УЗЯТЫЯ АБАВЯЗАЦЕЛЬСТВЫ

Вялікаму Сталіну — лепшаму другу і настаўніку — сялянства Беларусі дало слова вырасіць у бягучым годзе высокі ўраджай.

Калгаснікі, калгасніцы, работнікі МТС і саўгасаў, сяляне заходніх абласцей, спецыялісты сельскай гаспадаркі Беларусі звярнуліся да таварыша Сталіна з пісьмом, у якім абавязаліся датэрмінова выканаць пяцігадовы план аднаўлення і развіцця сельскай гаспадаркі рэспублікі. Яны паставілі перад сабой задачу — расшырыць у 1948 годзе пасевы пшаніцы на 504,3 тысячы гектараў, дабіцца па калгасах значнага павелічэння пасеваў яравой пшаніцы, бульбы, ільня-даўгунца; дасягнуць выпрацоўку на кожны 15-сільны трактар да 430 гектараў, павялічыць аб'ём трактарных работ на 55 проц. супраць 1947 года, дасягнуць даваеннага ўзроўню; узорна правесці сяўбу яравых і павысіць ураджайнасць сельскагаспадарчых культур да размераў, прадугледжаных на апошні год пяцігодкі; павялічыць палогоўе жывёлы ў калгасах: коней — на 17 проц., буйнай рагатай жывёлы — на 41, авечак — на 42 і свіней — у тры разы; поўнаасцю выканаць абавязацельствы па пастаўках дзяржаве хлеба, бульбы, мяса, малака і іншых сельскагаспадарчых прадуктаў.

Такую разгорнутую праграму дзейнасці ўзялі на сябе сёлета сяляне Беларусі. Каб выканаць узятыя абавязацельствы ад кожнага работніка зямлі патрабавалася аграмаднае напружанне сіл і энергіі. Вялікую ролю ў гэтай справе павінны адыграць нашы жанчыны-сялянкі. Яны павінны адыграць нашы жанчыны-сялянкі. Яны павінны адыграць нашы жанчыны-сялянкі. Яны павінны адыграць нашы жанчыны-сялянкі.

Вопыт работы перадавікоў ярка сведчыць аб невячэрніх магчымасцях павышэння ўраджайнасці на Беларусі. Звеннявыя, брыгадзіры, перадавыя калгасніцы ўзялі на сябе яшчэ больш павышаныя абавязацельствы, чым у мінулым годзе. У сваіх пісьмах у рэдакцыю яны расказваюць, як клапатліва і ўважліва даглядаюць пасевы, як любоўна апрацоўвалі глебу, правяралі насенне, сачылі за рамонтам інвентара, збіралі ўгнаенне, сеялі, а цяпер вядуць праполку.

Усе сілы свае, уся энергія жанчыны аддаюць умацаванню калгаснага будаўніцтва. Яны добра разумеюць, што гэтым самым паліпшаецца і іх асабісты дабрабыт. Нашы жанчыны-калгасніцы ўкладаюць шмат працы, каб вырасіць сёлета яшчэ лепшы ўраджай.

Кацярына Рыгораўна Брэзь з калгаса Сталіна, Васілевіцкага раёна, піша ў рэдакцыю:

«Радуюцца душа, як глянеш на нашы прасторныя нівы, на багатыя пасевы. Нашу работу нішто спыніць не можа. Мы даб'ёмся такіх ураджаяў, якіх яшчэ не бачыў наш калгас. Чым больш збярэм хлеба, тым багацей і мацней будзе наша гаспадарка».

Казак Алена Васільеўна засталася ўдавой з пяццю

дзецьмі. Што магло чакаць такую жанчыну хопь-бы сабе ў сучаснай Англіі або ў Амерыцы? Голад, галеча. Зусім інакш склалася яе жыццё ў нашай краіне. У калгасе «Чырвоная ніва», Чырвонаслабодскага раёна Алена Васільеўна — усімі паважаны чалавек, перадавая калгасніца. Клопаты аб сям'і не папсодзілі ёй стаць актывісткай у калгасе. Яе самаадданая праца ацэненая на заслугах. Алена Васільеўна ўзнагароджана медалем «За трудовую доблесть». Словы глыбокай удзячнасці шле яна савецкай уладзе і абавязваецца яшчэ вышэй узняць прадукцыйнасць працы, вырасіць сёлета яшчэ багацейшы ўраджай.

Аб вялікай зацікаўленасці сялян ва ўмацаванні свайго калгаса наведваемыя звеннявая Я. А. Куліцкая з калгаса імя Войкава, Хойніцкага раёна. Яе звяно арганізавалася ў мінулым годзе. На гэту зацею некаторыя калгаснікі глядзелі з недавер'ем. А цяпер, пераконаўшыся ў перавагах звеннявой сістэмы, стварылі ў калгасе пяць звенняў і ўпарта змагаюцца за багаты ўраджай.

Комсамольска-маладзёжнае звяно Марыі Чыстовай з калгаса імя Варашылава, Гомельскага раёна, абавязалася зняць з гектара па 30 цэнтнераў жыта на плошчы ў 10 гектараў і па 25 цэнтнераў пшаніцы з 10 гектараў. Члены звяна Марыі Чыстовай добра разумеюць адказнасць за ўзятыя абавязацельствы. А пятай гадзіне раніцы выходзяць на работу. У спісленыя тэрміны пасеялі яравыя, падкармілі азімыя, вядуць праполку.

Абавязацельствы работнікаў сельскай гаспадаркі набываюць сёлета асаблівае значэнне. У студзені 1949 года споўніцца 30 год Беларускай Савецкай Соцыялістычнай Рэспубліцы, створанай Владзімірам Ільічам Леніным і Іосіфам Вісарыёнавічам Сталіным. Разам з усім народам жанчыны-сялянкі рыхтуюць дастойную сустрэчу гэтаму вялікаму святу. Няма такіх сельскагаспадарчых кампаній, у якіх не прынялі-б удзелу жанчыны. Любоўны догляд за пасевамі, жывёлагадоўля, сенаўборка, сіласаванне не абыходзяцца без удзелу жанчын.

Каб даць магчымасць усім жанчынам, якія гадуюць маленькіх дзяцей, прыняць актыўны ўдзел у летніх палевых работах, Совет Міністраў БССР рэкамендаваў старшым калгасаў і дырэктарам саўгасаў арганізаваць на час праполкі і ўборкі ўраджаю дзіцячыя яслі і пляцоўкі і стварыць для іх неабходныя ўмовы.

Актывісткі савецкіх хлебарабаў, скарыстанне вопыту перадавікоў дапамогуць дасягнуць сёлета такіх паказчыкаў ураджайнасці, якія ўстаноўлены на апошні год пасляваеннай сталінскай пяцігодкі.

Пад кіраўніцтвам камуністычнай партыі даб'ёмся новых поспехаў у сельскай гаспадарцы, выканаем слова, дадзенае правадыру!

МІНСК БУДЗЕ ЛЕПШЫМ І ПРЫГАЖЭЙШЫМ, ЧЫМ БЫЎ ДА ВАЙНЫ

(Гутарка са старшынёй Гарадскога Савета дэпутатаў працоўных тав. Длугашэўскім Н. Н.)

Чатыры гады прайшло пасля незабыўнага дня—вызвалення Мінска ад фашысцкіх варвараў. «З груды руін і папалішчаў адновім цябе, родны наш горад!»—заявілі мінчане і з творчым энтузіязмам прыняліся залечваць вайной нанесеныя раны.

Цэнтральны Камітэт КП(б) і ўрад нашай рэспублікі з самага пачатку аднаўленчых работ указалі, што аднаўляць Мінск трэба так, каб ён стаў яшчэ лепшым, чым да вайны. Гэтыя ўказанні ляглі ў аснову распрацаванага пры актыўным удзеле вопытных архітэктараў рэспублікі і дапамозе віднейшых архітэктараў Саюза ССР генеральнага плана аднаўлення і рэканструкцыі Мінска.

Пяцігадовы план прадугледжвае адраджэнне Мінска, як індустрыяльнага цэнтра Беларускай ССР, як

горада буйната машынабудаўніцтва і пастаўшчыка тавараў шырокага спажывання.

Магутнасць электрастанцый ужо ўдвая перавысіла даваенную, а к канцу пяцігодкі яна будзе ў 6,5 раза вышэй.

З вызначанай урадам на пяцігодку агульнай сумы капітальных затрат у 1 мільярд 800 мільёнаў рублёў на аднаўленне і развіццё гарадской гаспадаркі—932 мільёны рублёў, або 51,8 проц., асигнавана мінскай прамысловасці.

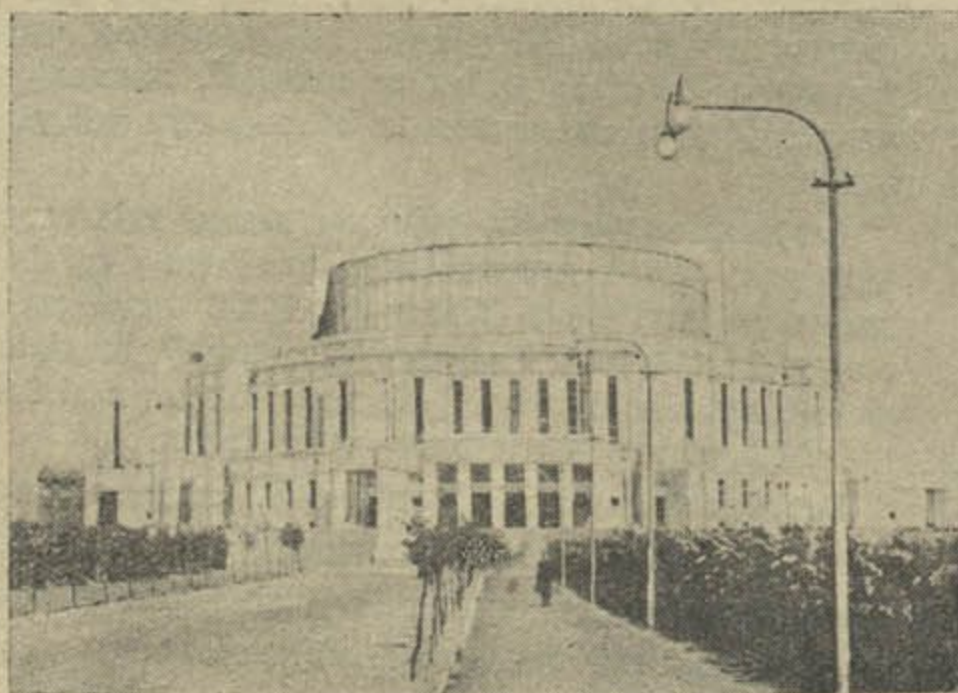
У нас будуцца буйнейшыя прадпрыемствы ўсе-саюзнага значэння: трактарны, аўтамабільны і веласіпедны заводы. На больш удасканаленай тэхнічнай базе аднаўляецца станкабудаўнічы завод, пабудаваны два інструментальныя заводы, прадпрыемствы лёгкай прамысловасці. Ужо даюць прадукцыю аўтамабільны і веласіпедны заводы. Гадавая магутнасць тонкасуконнага камбіната павінна дасягнуць 1 мільёна метраў высокакаснай шарсцянай тканіны. Уступіў у строй гіпсавы завод. Значна пашыраецца радыёзавод. Аднаўляецца абутковая фабрыка імя Кагановіча, якая выпускае ў год 3120 тысяч пар абутку. Пачата будаўніцтва патэфоннага, маргарынавага і пеніцылінавага заводаў. Будуцца новы магутны мукамольны камбінат, маргарынавы завод на 6000 тон маргарыну ў год, завод плаўленага сыру, цяплична-парніковы камбінат, які забяспечыць горад зелянінай на працягу ўсяго года.

У Мінску працуе ўжо 79 прамысловых прадпрыемстваў. Рабочыя і работніцы, інжынерна-тэхнічны персанал змагаюцца зараз за дастойную сустрэчу вялікага свята беларускага народа—30-годдзя БССР, за выкананне пяцігодкі ў чатыры гады. Прамысловасць горада к 23 мая выканала пяцімесячны план. З адменай картачнай сістэмы значна пашырана гандлёвая сетка, павялічыўся таваразварот.

Вялікую дапамогу ў будаўніцтве аказваюць Цэнтральны Камітэт ВКП(б) і саюзны ўрад. Большая частка дзеючых прамысловых прадпрыемстваў мае тэхнічнае абсталяванне, больш удасканаленае чым да вайны.

Адноўлены будынак Мінскай жаночай сярэдняй школы № 9.

Адноўлены Тэатр оперы і балета і гасцініца «Беларусь».

Саюжны Урад не шкадуе сіл і сродкаў на аднаўленне нашай сталіцы. На будаўніча-аднаўленчыя работы ў бягучым годзе адпущана звыш 300 мільёнаў рублёў—больш як па аднаму мільёну ў дзень.

У перыяд нямецкага гаспадарання найбольш зруйнаваны быў жылёвы фонд горада. За пяць год павінна быць адноўлена і пабудавана 796 тысяч квадратных метраў жилой плошчы. Разам з аднаўленнем жылых будынкаў пачынаецца будаўніцтва новых шматпавярховых дамоў. У першую чаргу будуцца вялікія архітэктурна аформленыя жылыя дамы ў прыватна-гарадскім раёне і на галоўнай магістралі горада—Савецкай вуліцы, поўнасьцю разбуранай нямецка-фашысцкімі варварамі. Запраектавана значная колькасць малапавярховых каменных дамоў з індывідуальнымі кватэрамі ў два—тры пакоі.

За першыя два гады новай сталінскай пяцігодкі ў Мінску пабудавана і адноўлена 189 тысяч квадратных метраў жилой плошчы. Цяпер будаўнічыя работы вядуцца на 57 аб'ектах.

Працоўныя Масквы і Ленінграда аказалі мінчанам дапамогу ў аднаўленні комунальнай гаспадаркі. У горадзе палепшыўся трамвайны рух, у многіх кірунках курсуюць аўтобусы, працуе пяць лазняў, прадугледжана будаўніцтва двух механічных пральняў.

Вялікія работы вядуцца па ўпарадкаванню і азеляненню горада.

Да Айчынай вайны ў Мінску налічвалася 47 школ, у якіх навучалася 33.087 дзяцей, працавалі 83 дзіцячыя сады—гонар мінчан. Усе гэтыя ўстановы былі зруйнаваны акупантамі. Цяпер у горадзе 36 школ, у якіх навучаецца 32.479 дзяцей, амаль столькі як і да вайны.

У Мінску адноўлены і працуюць 4 клінічныя больницы, 7 паліклінік, цэнтральная дзіцячая паліклініка, туберкулёзная больніца, 6 жаночых і 4 дзіцячыя кансультацыі, Дом пруднога дзіцяці, туберкулёзны санаторый для дзяцей, дзённы дзіцячы санаторый, 15 дзіцячых ясляў на 945 коек і іншыя медычныя ўстановы. Пяцігадовым планам прадугледжана значна пашырыць колькасць устаноў па ахове здароўя, асабліва радзільных і дзіцячых.

Сталіца нашай рэспублікі—кузня высокакваліфікаваных кадраў спецыялістаў. У горадзе працуюць

10 вышэйшых навучальных устаноў, 16 сярэдніх, Акадэмія навук і іншыя навуковыя ўстановы.

У сярэдніх і вышэйшых навучальных установах вучыцца 19,8 проц. агульнай колькасці насельніцтва, або адзін з кожных пяці чалавек. Гэта—яркае сведчанне клопатаў партыі і ўрада аб павышэнні культурнага ўзроўню народа.

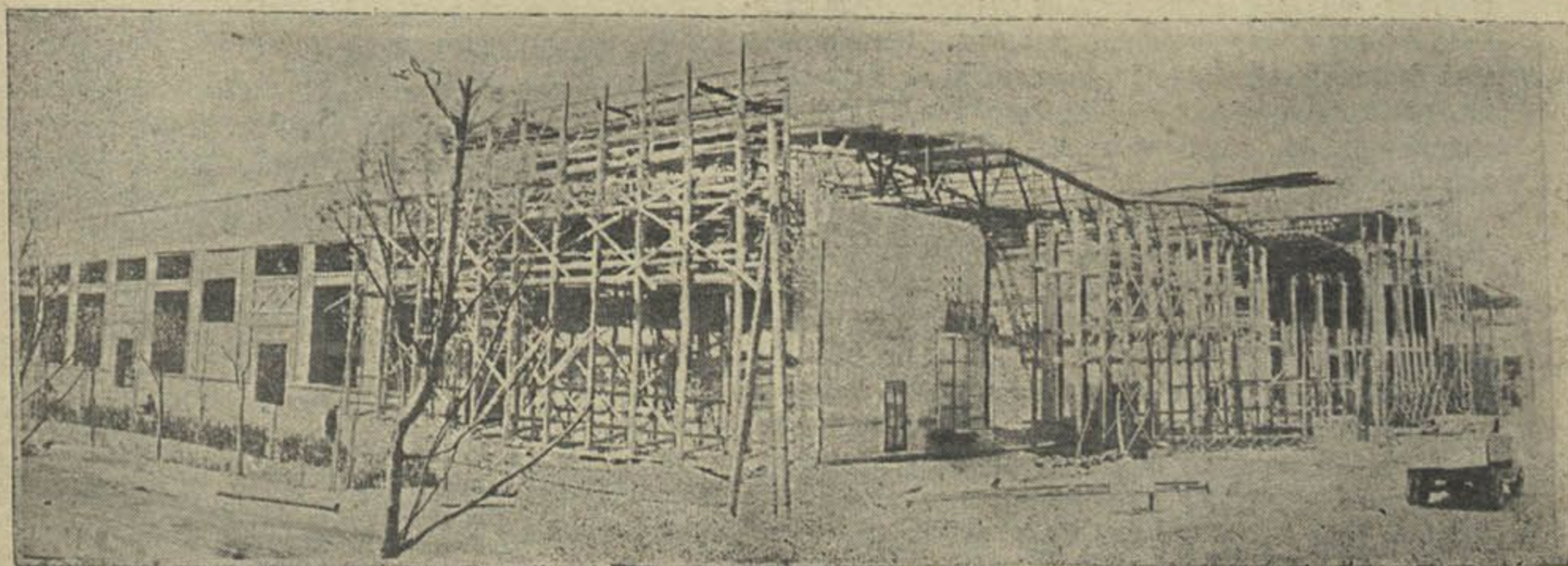
У Мінску працуюць 4 тэатры, цырк, некалькі кіно-тэатраў. Будынак Тэатра оперы і балета поўнасьцю адноўлен. Ён цяпер прыгажэйшы, чым быў да вайны.

Мінск зараз у рыштаваннях. У самым разгары будаўнічага сезону. Разам з мужчынамі над аднаўленнем горада працуюць тысячы жанчын. Размах аднаўленчых работ усё ўзрастае. Справа гонару будаўнікоў Мінска—выйсці ў першыя рады ў сацыялістычным спаборніцтве з будаўнікамі горада-героя Сталінграда. Жанчыны павінны стаць перадавікамі ў аднаўленні роднага горада.

Зрабіць Мінск прыгажэйшым і лепшым, чым ён быў да вайны,—заветная мара мінчан. Воляю партыі і народа будзе здзейснена гэтая мара.

Новы жылы дом на вуліцы Максіма Горкага.

На будаўніцтве Мінскага трактарнага завода. Прэсавы цэх.

Фота І. Шышко

Слаўны шлях

І. ВЕЙНЕРОВІЧ

Сустраўшы чалавека з залатою звяздой, нека асабліва ў яго ўглядаешся, шукаеш створаныя ўласным выябражэннем знаёмыя рысы і часта здзіўляешся простаму твару, вясёлай усмешцы, мяккаму голасу. Міжволі задаешся пытаннем: што-ж ён зрабіў?

Такія пачуцці асабліва абвастраліся ў мяне пры сустрэчы з Марыяй Барысаўнай Осіпавай. Многа чуў я аб ёй, як аб Героі Савецкага Саюза — бяспрашным народным месціцу, чыё імя выклікала лютую злобу ворагаў. Яна ўяўлялася мне ў партызанскай сцёганцы, энергічнай і моцнай, з натхнёным палаючым зрокам, з аўтаматам у руках і гранатамі, на фоне агню і выбухаў...

Сустрэўся з Марыяй Барысаўнай у час яе адпачынку. Я ўбачыў жанчыну год трыццаці васьмі з мяккімі, спакойнымі рысамі твару, асветленага лагоднаю ўсмешкай. Высокі лоб, крануты лёдзь прыкметнымі зморшчынкамі, адкрываўся з-пад гладка зачэсаных назад валасоў. Прыжмураныя праніклівыя вочы выдавалі глыбокі розум і жыццёвы вопыт. Гады выпрабаванняў пакінулі на ёй свае сляды, але рухалася яна лёгка і бадзёра. Ад яе веяла матчынай пяшчотай і шчасцем, калі высока над галавой узнімала яна свайго маленькага сына Барыса. У тую хвіліну цяжка было ўявіць, што гэта і ёсць тая самая Осіпава, чые выдатныя подзвігі ў гады Айчынай вайны так высока ацэнены партыяй і ўрадам. І толькі бляск залатой звязды ў пяцілічцы касцюма не пакідаў у гэтым сумнення.

Яна ішла шырокай дарогай шчасця, якую адкрылі партыя і ўрад для соцень мільёнаў савецкіх людзей. Яе жыццёвы шлях здаваўся звычайным, падобным да тысяч іншых. Ад работніцы шклозавода да навуковай супрацоўніцы буйнага інстытута, у нагу з усім савецкім народам, якога вядзе геній вялікага Сталіна, ішла яна да вялікай заветнай мэты — камуністычнага будучага.

Навязаная вераломным нападам фашысцкіх варвараў, вайна ўварвалася ў наша жыццё агнём пажарышчаў, выбухамі снарадаў, сотнямі тысяч смерцяў... Яна адсунула на другі план асабістыя інтарэсы. Эвакуіруючы свой інстытут пад бомбамі ворага, Марыя Барысаўна не мела часу заняцца сямейнымі справамі. Толькі калі пагружана была апошняя машына, накіравалася яна за сынам Юрыкам у дзіцячы сад.

Яшчэ некалькі дзён назад гучалі тут дзіцячыя галасы, вясёлы смех і песні, а цяпер засталіся толькі голыя сцены. Юрыка не было ні ў садзе ні дома. Старшая дачка Тома перад самым пачаткам вайны паехала да родных у раён. Цяпер і аб ёй нічога не было вядома. Сэрца маці спіснулася ад болю... І хто це эразумее матчынага гора ў гэтыя жудасныя дні! Усюды кідалася яна ў дарэмных пошуках дзяцей і з сотнямі тысяч савецкіх людзей, страціўшых сям'ю і прытулак, пайшла пеша на ўсход. Яна ішла, пакуль не адмовілі распухлыя, рэўматычныя ногі, пакуль ад непасільных хваляванняў і гора не злягла хвораі...

6 Калі яна зноў змагла ўстаць, фронт ужо абганяў. Баі ішлі далёка ўперадзе — на Бярэзіне. Прабрацца

хвораі праз фронт не ўдалося. Прышлося дабірацца да хаты, у акупіраваны немцамі родны горад...

Змрочнай турмой выглядаў тады Мінск. Пустэлыя вуліцы, аплеценныя калючым дротам, чарнелі папалішчамі пажарышчаў. Дамы з пустымі проймамі акон наводзілі жах.

Марыю Барысаўну прынялі суседзі, даглядалі за ёй, пакуль не паправілася, не ўзнялася на ногі... Схудалая, захутаная ў старую хустку, вышла яна на вуліцу. Не выклікаючы падзэрэння ў немцаў, хадзіла па горадзе, прыглядалася да новых парадкаў, да аб'яў, пагражаўшых расстрэламі, да трупаў шавешаных... Здаекі фашыстаў над нашымі людзьмі растраўлялі раны, паклі нянавісцю сэрца, клікалі да барацьбы і помсты... І камуністка Осіпава знайшла адзіна правільны шлях — шлях барацьбы з ворагам...

Яна разумела, што ў падполлі працуюць партыйцы, якія тут засталіся, але звязанца з імі, знайсці каго-небудзь было не так проста... Аспярожна наладжвала сувязь з былымі сябрамі-студэнтамі і падбірала сабе групу пэўных людзей. Навошчуп, без вопыту падпольнай работы, шукала яна метады і формы барацьбы з ворагам. З'яўнаўшы некалькі чалавек, пачала з малога — з лістовак. Пісалі іх ад рукі і самі расклеівалі, здабывалі зброю і боепрыпасы. Паступова пашыраючы кола дзейнасці, звязаліся з партызанамі і з падпольным гарадскім камітэтам партыі...

— Хальт!.. Дакументы! — спыніла яе аднойчы машына з гестапаўцамі, салдатамі і паліцэйскімі.

У сваім плячэным кошычку Марыя Барысаўна несла тол для ўзрыву электрастанцыі. Як звычайна, тол быў прыкрыты зверху салам і яечкамі, у руках на такі выпадак прыпасена яшчэ і курыца з перавязанымі банцікам нагамі і крылямі. Прызвычаная ўжо да прававерак, Марыя Барысаўна не разгубілася. Дастаючы дакументы, яна непрыкметна нацягнула за шнурок і быццам неспадзявана выпусціла курыцу. Адчуўшы вольныя ногі, курыца з крыкам паймчалася прэч. Марыя Барысаўна кінулася за ёю, разбіўшы на-хаду некалькі яек, якія выкаціліся з кошыка. За курыцай пабегла пара паліцэйскіх... Астатнія лаяліся і рагаталі.

— Дурная баба! Раззява!

Курыцу, нарэшце, злавілі і «забылі» вярнуць «дурной бабе». Прыхадзіўшы яшчэ некалькі яек і правярыўшы нашпарт, немцы адпусцілі яе, бо ў нашпартце была і старая і новая прапіска, а пропуск быў самы сапраўдны.

Праз некалькі дзён дастаўлены Осіпавай тол быў закладзены ў дынамамашыну ТЭЦ. Выбух надоўга вывеў яе са строю. Без асвятлення засталіся нямецкія казармы, установы, майстэрні.

— Аднойчы, — раскажвала яна, — нам удалося праз сваіх людзей за яйкі і спірт купіць у немцаў 2 вінтоўкі, аўтамат і 1000 патронаў. Яшчэ раней здабылі мы станкавы кулямёт. Трэба было ўсё гэта даставіць у партызанскі атрад, за 45 кілометраў. Разам з возчыкам «дзядзея Пецем» загорнутую ў мяшкі зброю схавалі мы ў возе. Патроны паклалі ў кошык пад яечкі і сала, а самі ўселіся на саломе і паехалі...

За Домам урада нечакана сныніў нас гестапаўскі афіцэр і некалькі паліцэйскіх.

— Злазь, — груба скамандавалі яны. — Шэфу патрэбна падвода.

Яны сцягнулі «дзядзю Пецю» і ўзяліся за мяне... Зброя ляжала пада мной... Адбіваючыся, я з адчаем закрычала:

— Я кранк! Хвора!... Не магу хадзіць, — паказвала я на распухлыя ногі. — Мне трэба да доктара.

Са слязімі на вачах прасіла я шэфа не зганяць мяне: месца хоціць і яму і рэчам. Махнуўшы рукой, сеў ён у перадку воза, паліцэйскія пагрузілі яго рэчы і павялі нас да гестапа.

Па камандзе шэфа вартавы адчыніў вароты. Сэрца сціснулася ад жаху, калі мы ўехалі ва двор і вароты за намі зачыніліся. Рэчы разгрузілі, шэф пайшоў, а нас не выпускалі. Паліцэйскім спатрэбілася падвода, і яны груба пачалі мяне сцягваць... Я адбівалася, крычала, плакала, пакуль не вышаў нейкі афіцэр.

— У чым справа? — падазрона аглядаючы воз, звярнуўся ён да паліцэйскіх.

Я са слязімі расказала яму, як мы трапілі сюды, як я спазнілася ўжо да доктара і, паказваючы на свае хворыя ногі, скардзілася, што хадзіць не магу.

Афіцэр заглянуў у мой кошык, і вочы яго разгарэліся.

— Гэта для доктара, — растлумачыла я. — Але вазьміце сабе, калі ласка, колькі жадаеце. Толькі дазвольце мне ехаць...

Я аддала яму амаль усё, што везла ў кошыку, пакінуўшы роўна столькі, каб не адкрыліся патроны. Прыманка падзейнічала. Афіцэр загадаў адчыніць вароты. Паліцэйскія штуршкамі і лаянкай выправадзілі нас... Мне яшчэ доўга здавалася, што конь ледзь пляецца, пакуль не засталіся ззаду і вароты гестапа, і горад. Так за 45 кіламетраў даставілі мы партызанам атрада Дзіма кулямёт і вінтоўкі з патронамі.

Вынікі работы Марыі Барысаўны ўсё больш адчуваліся, і гестапо ўстанавіла ўзнагароду за яе галаву. Здавалася, што Осінавай проста шанцавала, але застанца нявыкрытай дапамагі ёй толькі вялікая вытрымка, упартасць, накоплены вопыт, а можа быць і прыродны талент канспіратара. Работу сваёй групы Марыя Барысаўна пабудавала так, што адзін не ведаў аб другім. Яна старалася мець справу толькі з тым чалавекам, якому даручыла заданне, і ніхто іншы пра гэта не ведаў.

Але пазбегнуць падазрэнняў і арышту Осінавай усё-ж не ўдалося. Аднойчы за ёю з'явіліся паліцэйскія і даставілі ў гестапо.

— Настала мая чарга, — думала яна, праходзячы па вузкім цёмным карыдоры...

Каля самых дзвераў следчага старшы паліцэйскі нечакана нахіліўся да яе і прапаштаў:

— Трымайцеся! Ад ваших паказанняў залежыць ваш лёс... Арыентуйцеся на мяне, — і тут-жа, груба лаючыся, штурхануў яе ў дзверы.

«Правакатар!» — мільганула думка. У кароткае імгненне трэба было выбраць лінію паводзін. І вось, калі следчы ўзняў вочы, перад ім стаяла прастадушная і хворае жанчына, да смерці напалоханая арыштам. Відаць, яна не разумела, навошта яе сюды прывялі. Яна не разумела нават пытанняў. І такім пераканаўчым быў яе выгляд, так непасрэдна здзіўленне, што следчы паверыў...

Марыя Барысаўна заўважыла, што пасля яе кожнага ўдалага адказу паліцэйскі, стоячы ў кутку, непрыкмет-

М. Б. Осінава.

на пацёскае адной рукой другую. Ён аказаўся сваім чалавекам. Незнаёмыя людзі дапамагалі ёй вызваліцца. І тады яна моцна адчула вялікую сілу нябачнага калектыва падпольшчыкаў, якія вялі смяротную барацьбу з жорсткім і крыважэрным ворагам.

Па ўказанню вялікага Сталіна беларускі народ на акупіраванай тэрыторыі стварыў для ворага невыносныя ўмовы. Фашыстаў на кожным кроку чакала справядлівая помста, і нямецкія могілкі на ўскраіне Мінска пакрываліся ўсё новымі крыжамі магіл.

Знаёмства з Марыяй Барысаўнай напамніла мне дзесяткі іншых імёнаў, чые гераічныя подзвігі і самаахвярнасць здзіўлялі ў дні вайны і часта заставаліся вядомымі толькі вузкаму колу баявых таварышаў, якія лічылі подзвіг сваім доўгам.

* * *

Беларускі народ высока ацаніў заслугі Марыі Барысаўны і паслаў яе сваім дэпутатам у Вярхоўны Савет рэспублікі. Працуючы адказным сакратаром Камісіі па памілаванню, яна штодзённа прымае дзесяткі людзей, якія любяць і паважаюць яе, звяртаюцца за парадамі і дапамогай.

Дарога шчаслівых

Раніца была ясная, цёплая. Стромкі сасновы бор, што шырокай сцяной стаяў недалёка ад зёскі Бельноў, ветліва прасціраў свае зялёныя вецці да сонца. Вызваліўшыся з густога туману, ціха зашасталі нізкарослыя кусты.

Цішыня палескага лета налівалася сонечным сокам.

Гэтай раніцай у вёсцы Бельноў было незвычайнае ажыўленне. Каля хаты Ліды Бабрук сабраліся дзяўчаты і хлопцы, пажылыя жанчыны і нават сівыя дзяды, каб праводзіць Ліду ў далёкую дарогу—у горад Мінск, пажадаць ёй удачы і шчасця ў новым жыцці.

Новае жыццё!

Дагэтуль глухая пінская вёска Бельноў яшчэ нікога, а тым болей з дзяўчат, не праводжала ў вялікі горад для працы, вучобы. А вось сёння ў сталіцу рэспублікі едзе Ліда. Яна адгукнулася на заклік комсамола і хоча стаць будаўніком Мінскага трактарнага завода.

За ваколіцай пачуўся сігнал аўтамабіля. Шумлівая дзетвара ўжо бегла насустрач машыне. Зялёная вуліца напаўнялася людзьмі. Патоўп набліжаўся да лідзінай хаты.

У Ліды было ўсё падрыхтавана. Пашпарт, характарыстыка комсамольскай арганізацыі і іншыя дакументы беражна схаваны ў кішэні сукенкі.

Узяўшы свае пажыткі, з любоўю ўкладзеныя рукамі старэнькіх бацькі і маці, Ліда вышла з дому.

Развітвалася з роднымі, сябрамі, знаёмымі як-бы наспех, бо з малых год не любіла слёз, а тым болей цяпер былі яны не да твару 17-гадовай дзяўчыне.

Машына ўздрыганулася і панесла на ўсход. Яркае сонца лашчыла румяны твар дзяўчыны і на душы ў яе палатчэла.

У вагоне наплылі рознастайныя думкі. Ліда старалася ўявіць сабе вялікі горад, гукі і прыветны, з шырокімі вуліцамі, з гмахамі будынкаў. То раптам задумвалася над тым, што будзе рабіць на будаўніцтве, не маючы спецыяльнасці, дзе жыць даўдзешца, з кім сябраваць.

На вакзале гасцінна сустрэлі маладых будаўнікоў і пасадзілі ў блакітны службовы аўтобус.

Ліда з нецярплівасцю чакала моманту, калі прыедзе на месца і ўбачыць завод. Аднак збянтэжана была бласконца, калі машына спынілася між высокіх сосен і шофер весела сказаў: «Вось і прыехалі!» Яна ў замяшанні пачала аглядацца. Нідзе не ўбачыла ні горада, ні завода і толькі на чырвоным палотнішчы невялічкай аркі прачытала надпіс: «Добро пожаловать!». За аркай, у два доўгія рады, стаялі брэзентавыя палаткі, над якімі шумелі вячэстыя хвой.

У адной з гэтых палатак пасялілі Ліду.

Не прайшло багата часу, як Ліда пасябрала з дзяўчатамі сваёй брыгады, якія таксама прыехалі сюды па закліку комсамола: Гатальская Ніна—з Гомельшчыны, Кажамяцёнак Надзя—з Міншчыны, Елена Кулага і Марыя Прузан—з Віцебшчыны.

З вялікім уздымам брыгада правяла свой першы вытворчы дзень. Дзяўчаты ачышчалі пляцоўку ад дзірвана, падносілі будаўнічы матэрыял, адвозілі на тачках грунт з катлаванаў, выпружалі з вагонаў цэглу і камень.

З кожным днём будаўніцтва шырылася, прыбывалі ўсё новыя атрады будаўнікоў. На вачах вырасталі каменныя фундаменты, хутка ўзнімаліся сцены. Ліда Ба-

Лідзія Бабрук на будаўніцтве рабочага пасёлка Трактарнага завода.

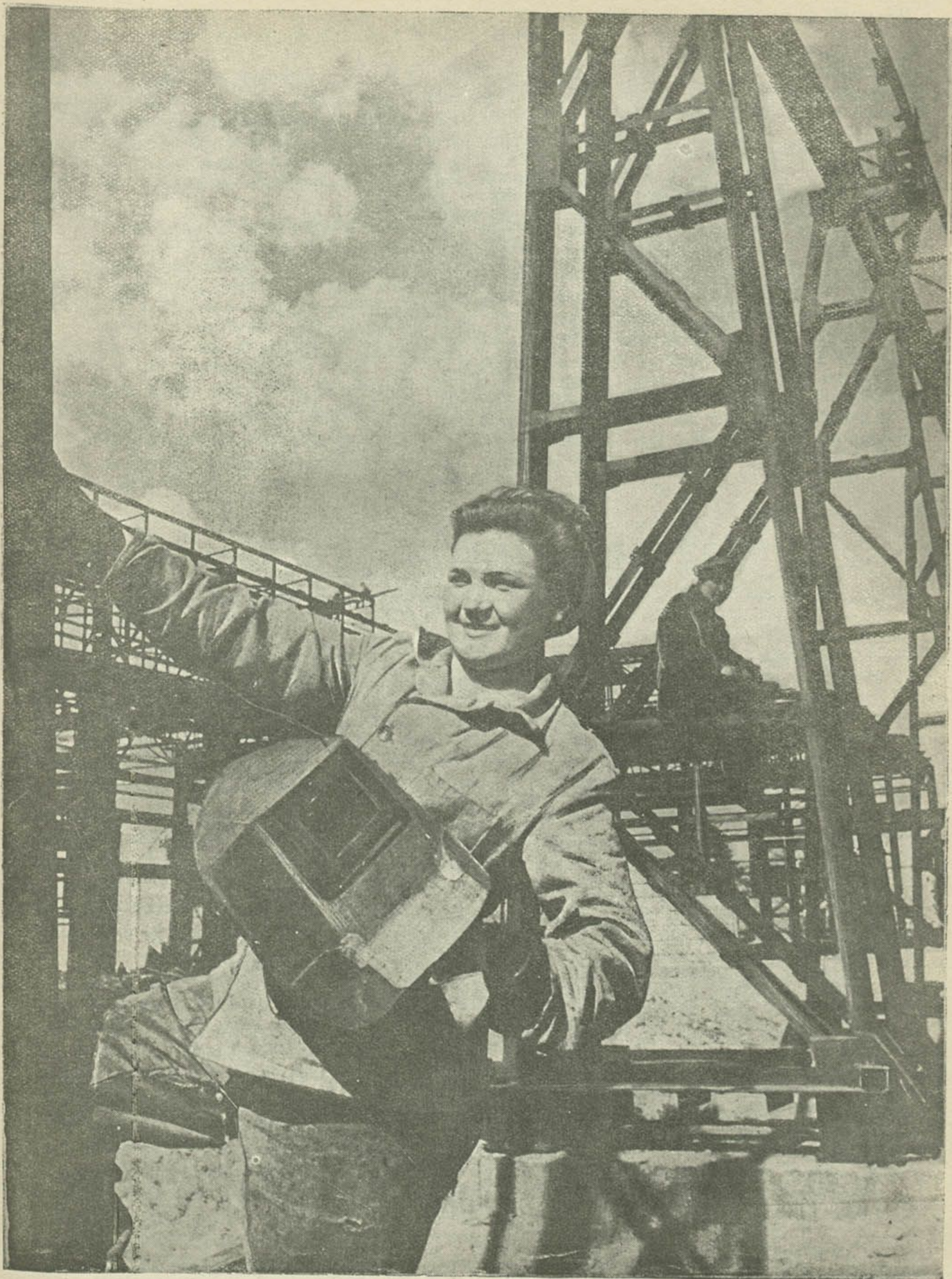
брук была падручнай у майстраў цаглянай кладкі. Яна ўпраўлялася падносіць цэглу і раствор, уважліва сачыла, як муляр спрытна прыкладае цагляны адну да адной і як уважліва расце цагляны мур. Не раз сама хапалася за кельму і ўся гарэла ў рабоце.

Надыйшла восень. Для рабочых былі гатовы першыя дамы. Звяно Ліды атрымала прасторны, светлы пакой і вясёла справіла новаселле. У гэты вечар Ліда напісала бацькам. Хацела парадаваць іх, што жыве цяпер у вялікім пакоі, што мае ложак, засцелены прыгожаю коўдрай, што каля ложка стаіць бліскучая тумбачка, у якой трымае яна рэчы, набытыя за ўласныя грошы. Закончыла тым, што моцная здароўем і прасіла, каб былі за яе спакойны. Пісаць аб тым, што працуе падручнай, чамусьці не хацелася.

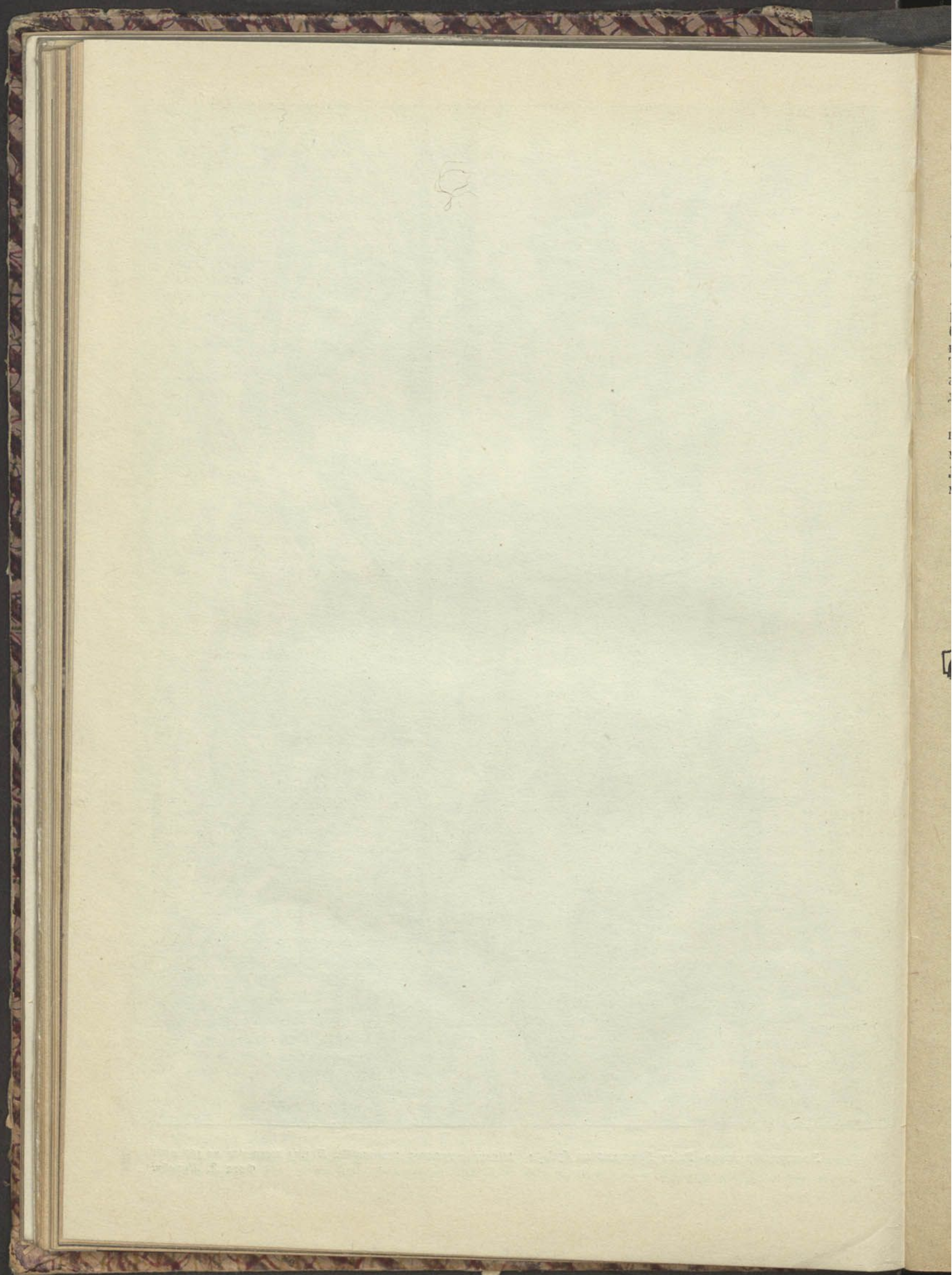
Набыць кваліфікацыю стала заветнаю марай Ліды. Заўважыўшы гэта, прараб паставіў яе падручнай да знатнага стаханаўца будоўлі Пятра Дудко.

Уважлівасць у рабоце, нястомная вучоба, упартасць у перамаганні цяжкасцей забяспечылі поспех.

У Міжнародны жаночы дзень Ліда здала экзамен на майстра-муляра... Ёй прысвоілі пяты разрад. Удасканалваючы прыёмы і метады работы, яна паказвала ўзоры стаханаўскай працы. Імя Ліды Бабрук стала вядомым на ўсіх пляцоўках будаўніцтва. Яна ідзе ў першых шэрагах сацыялістычнага спаборніцтва, прымае актыўны ўдзел у мастацкай самадзейнасці маладых рабочых. І колькі раз у залах новага клуба гарачымі воплескамі віталі рабочыя муляра Ліду—здольнага і жыццерадаснага ўдзельніка клубнай работы.

Электразварщица Раиса Далецкая на будоўлі Мінскага трактарнага завода. Норму выконвае на 180 проц.
Фота В. Лупейкі

Улетку Ліда збіралася ў адпачынак, у родную вёску. Яна мела што расказаць і пра сябе і пра будоўлю.

За некалькі дзён да ад'езду Ліда атрымала ліст ад сябровак з вёскі. Яны дазналіся з газеты, што іх Ліда Бабрук з'яўляецца стаханаўкай будаўніцтва, гораха віталі яе, запрашалі ў госці і паведамлялі, што многія дзяўчаты хочуць паследаваць яе прыкладу, што ў іх вёсцы дарогу, якой пайшла Ліда, назвалі дарогай шчаслівых.

Ліда ўсхвалявалася і з нецярплівасцю чакала падзелі—дня ад'езду. На некалькі разоў перакладвала рэчы, купленыя ў падарунак бацькам і бліжэйшым сябрам, і ўжо ўяўляла сабе, як будзе цікава расказаваць пра Мінск, пра новы завод, пра жыццё рабочых. Так, не памыліліся дзяўчаты з вёскі Бельнок, назваўшы дарогу Ліды дарогай шчаслівых. Гэта—праўда. Цудоўная, савецкая праўда!

Напярэдадні ад'езду Ліды ў клубе адбыўся сход. Падводзіліся вынікі сацыялістычнага спаборніцтва сярод маладых будаўнікоў. Сяг пераможцы зноў заваявала Ліда. За апошнія два месяцы яна штодня давала не менш двух норм. Ніколі так моцна не білася радасцю

лідзіна сэрца, як на гэтым сходзе, калі ёй уручалі ганаровую граматы ЦК ВЛКСМ.

У далёкай палескай вёсцы Ліда расказвала, як на вялікай будоўлі вырастаюць майстры стаханаўскай працы, творцы новых машын, з якім натхненнем працуюць тут тысячы маладых людзей для славы і шчасця роднай зямлі...

А сёння Ліда Бабрук адзначае звычайны выхадны дзень на трактарным, як вялікае свята. Сёння споўнілася два гады яе самастойнай працы на будаўнічых пляцоўках. К гэтаму дню звяно муляроў, у якім працуе Ліда, за 20 дзён пабудавала новы двухпавярховы дом. Гэта небывалы поспех будаўнікоў. Ліда радуецца і ганарыцца тым, што ў гэтым дасягненні ёсць доля і яе плённай працы.

З высокіх рыштаванняў расцілаецца прад ёю велічны малюнак заводскіх карпусоў, забудаваных кварталаў новага горада, залітага блескам электрычных агнёў. Паверыць цяжка, што год назад гудзеў тут лес хваёвы, куды, як у казцы, увайшла яна дарогай шчасця. І верыць Ліда, што гэтай казцы не канец, што не канец дарозе, якая нас вядзе да ззяючых вышынь—да шчасця камунізма.

П. МІХЕЙКІН.

У пошуках новага

Д а вайны Антаніна Гаўрылаўна была афіцыянткай — работа спакойная, акуратная, не патрабуе асаблівага напружання. Здавалася-б, лепшай і не прыдумаеш... Але часта сэрца жанчыны грызла прырасць: няўжо яна, маладая і моцная, здольна толькі на тое, каб разносіць талеркі. У такія хвіліны Лукашова з асаблівай павагай і затоенай зайздрасцю паглядала на рабочых, якія групамі і паасобку спяшаліся на завод, што загадкава гуў недалёка ад яе кватэры. Як хапелася ёй уліцца ў іх шумныя шэрагі, прабрацца на заводскі двор, увайсці ў цэх і стаць ля станка — уладарным, патрабавальным яго гаспадаром. Урэшце-ж і яна здольна на нешта большае, чым бясконцае вандраванне паміж столікамі.

І аднойчы Антаніна Гаўрылаўна рашуча заявіла мужу, што паступае на курсы токараў. Муж не прычыў, і яна з захапленнем узялася за вучобу. Але шлях да станка надоўга адрэзалі ёй чорныя дні акупацыі.

Калі Савецкая Армія адным магутным ударам выкінула гітлераў-

паў з межаў Беларусі, Антаніна Гаўрылаўна вярнулася ў Бабруйск да сваякоў. І тут збылася яе заповітная мар — у пачатку 1945 г. яна, урэшце, атрымала доступ да складаных механізмаў.

На заводзе імя Сталіна Лукашова сустрэлі ветліва і адразу накіравалі ў механічны цэх. У той час на заводзе нехапала людзей, і ёй, як і іншым рабочым, прыходзілася працаваць то на стругальным, то на свідравальным, то на такарным станку са зношанымі, пабыўшымі ў агні часткамі. Антаніна Гаўрылаўна ніколі раней не магла-б і падумаць, што можна адразу асвоіць столькі станкоў. Гэта і радавала і засмучала, бо ні адну з многіх спецыяльнасцей нельга было асвоіць глыбока. Найбольш вабіла яе прафесія токара. Але магчымасць палкам аддацца любімай справе з'явілася толькі летам 1946 года. Тады Лукашова ўважліва пераканалася, што недарма цягнула яе ўвесь час на завод, што ў ёй скрыты такія сілы, аб якіх яна раней і не марыла.

Цяпер замацавалі за ёй такарны станок. Ды адна справа вучыцца на курсах, пачынаць заводскую практыку і зусім што іншае — апынуцца сам на сам са станком, адчуць

усю паўнату адказнасці за яго стан, за сваю працу. Спачатку Лукашова прыкметна хвалявалася і, можна сказаць, ішла на паваду ў станка. Але вельмі хутка апанавала яе адно ўпартае жаданне — разумна выкарыстаць усе магчымасці, хітра затоеныя ў складаным механізме.

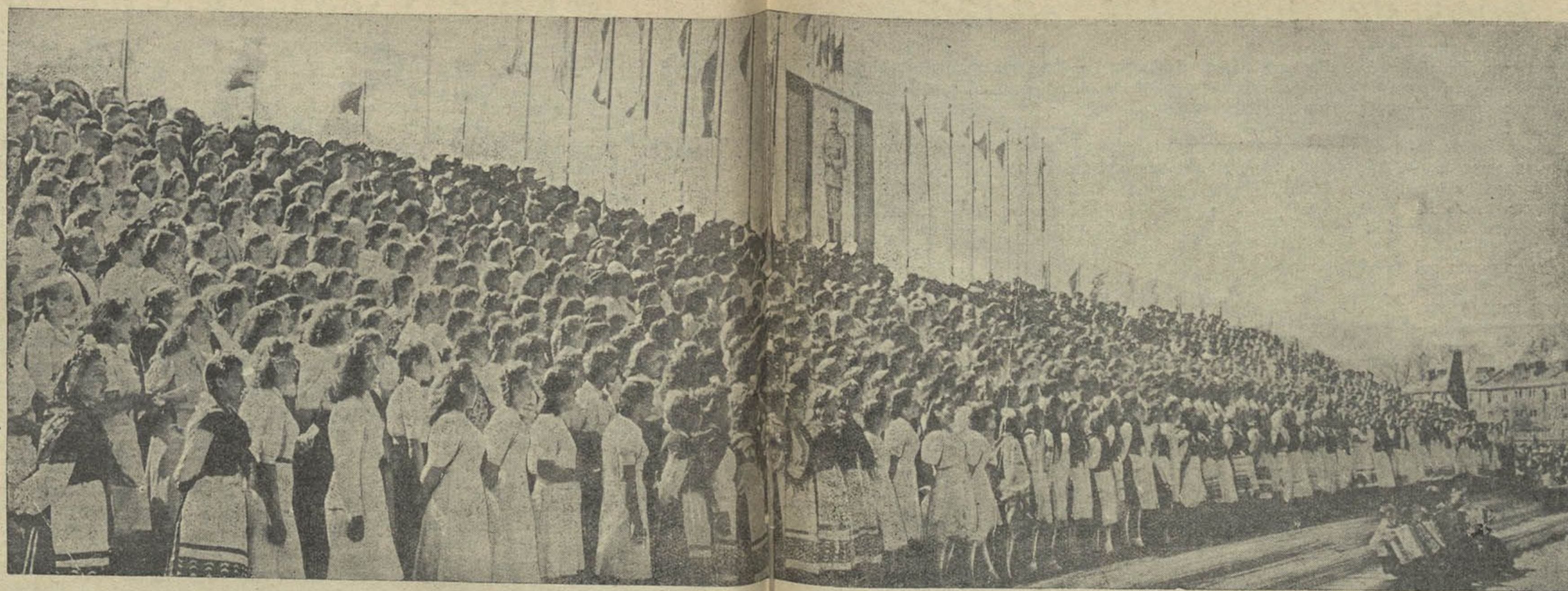
Узяць, к прыкладу, трохкулачковы патрон, з якім немагчыма апрацоўваць шасцярні і многія іншыя вельмі патрэбныя заводу дэталі: «А што, калі час ад часу замяняць патрон планшайбай? — думала Лукашова. — Але-ж яна не ўказана ў пашпарце станка... Прыкра. Ды ўсёроўна будзе па-мойму! Трэба толькі параіцца з Ключевым».

— Нічога з гэтага не выйдзе, — запярэчыў майстра, аглядзеўшы станок: — патрон не на разьбе, а на балтах, і патрэбнай планшайбы сюды не падбярэш.

Але ў Лукашовай аказаліся свае прыёмы. Планшайбу можна зрабіць на заводзе паводле размеру круга, да якога прывучаецца патрон, і прымацаваць яе тымі-ж балтамі.

Майстар уважліва глянуў на Антаніну Гаўрылаўну, нібы ўпершыню бачыў, з хвіліну аб нечым падумаў і моцна паціснуў ёй руку.

Неўзабаве планшайба была гато-

Зводны хор выконвае «Гімн Савецкага Саюза».

Фота В. Лупейкі

Святая песні

Ніколі яшчэ ў гарадах і сёлах Баранавіцкай вобласці не было столькі харавых калектываў, як цяпер. Ніколі яшчэ песня не раздавалася над праспягамі гэтай зямлі так шырока і моцна. Савецкая ўлада разняволіла працоўнага чалавека, і разам з ім вырвалася з надняволья песня. У ёй гучаць ужо новыя пачуцці і настроі людзей: слава перамогшай калгаснай працы, любоў да Радзімы, удзячнасць Савецкай уладзе, партыі большавікоў, таварышу Сталіну за свабоднае жыццё, поўнае радасных дзён і светлых надзей.

... Горад прагнуўся рапа. Вуліцы ва ўрачыстым убранні. Асабліва ярка ў гэты дзень выглядаў гарадскі стадыён. На дошвітку ішлі тут апошнія падрыхтаванні: цесляры заканчвалі трыбуну; мастакі развешвалі партрэты кіраўнікоў партыі і ўрада, транспаранты, заклікі, плакаты; сувязісты яшчэ раз правяралі радыёўстаноўкі. Упрыгожаны снягамі стадыён «Лакаматыў» быў гатовы прыняць тысячы гасцей.

У Баранавічы з усіх канцоў вобласці — з гарадоў, вёсак, пасёлкаў — з'ехаліся лепшыя народныя харавыя калектывы і спевакі,

каб звонкай песняй праславіць перамогу савецкага народа над фашысцкай Германіяй, магутнасць сацыялістычнай Радзімы, хараство душы і гонар савецкага чалавека, любоў і ўдзячнасць вялікаму Сталіну.

Цяжка вызначыць момант, калі пачалося святая песні. Песня не змаўкала ў гэты дзень ні на хвіліну. Хоць мітынг, прысвечаны дню Перамогі, прызначаны быў на 2 гадзіну дня, працоўныя горада ўжо зранку ішлі да стадыёна групамі, сем'ямі, цэлымі калектывамі. Да поўдня на стадыёне сабралася больш дзесяці тысяч чалавек. Усеагульную ўвагу прыцягвала трыбуна, якую занялі ўдзельнікі зводнага хору.

Як толькі прагучэлі апошнія словы старшынні выканкома Баранавіцкага абласнога Савета дэпутатаў працоўных тав. Бандарэнкі, які абвясціў здравіцу ў гонар таварыша Сталіна, грывнуў Гімн Савецкага Саюза. Хвалючыя гукі напоўнілі горад. У адзіным магутным парыве тысячы людзей разам з хорам падхапілі словы Гімна нашай вялікай сацыялістычнай дзяржавы. Яны славілі любімую Маскву, вялікі

рускі народ, з дамогай якога беларускі народ вышаў на шлях свабоднага і шчаслівага жыцця.

Ледзь змоўклі Гімна, успыхнула звонкая і радасная «Песня аб Сталіне» — С. Палонскага. Над кіраўніцтвам беларускага этнографічнага кіраўніка хора сяла Вялікае Падлессе Г. Цытовіча, хор добра і зладжана выканаў рад савецкіх і народных песняў: «Мы беларусы» — Н. Скалоўскага, «Дарожанька» — В. Захарава, «Бывайце здаровы» — Любана, «Пінская партызанская» і «Прывітанне» — на народных матывах.

Песні то велічліва ўрачыстыя, то задзірэста-вясьцельныя змянялі адна другую. Хор у 1800 чалавек адыўся ў адно цела з масай. Песня нясецца, быццам на крыллях, яе падхапляе тысячнагалясае рэха. Здаецца, сам народ вырывае ў ёй свае лепшыя мары, пачуцці, імкненні.

У розныя часы эпохі песня заўсёды была лепшым сродкам выказвання настроў і пачуццяў народа. І ў гэта сонечнае святая Перамогі песня красамоўна гаворыць аб тым, якія выдатныя пераўтварэнні адбываюцца ў заходніх абласцях

рэспублікі, якія ясныя перспектывы раскрыла перад працоўнымі людзьмі савецкая ўлада. А яшчэ зусім нядаўна над гэтай зямлёю лунала песня аб беспрасветнай долі народнай. Журбой і жалем веяла ад яе.

Над шырокімі праспягамі савецкай зямлі гучыць зараз новая песня — песня радасці і шчасця, песня свабоднай, натхнёнай працы.

Да роднага Сталіна нясуцца самыя гарачыя пачуцці савецкіх людзей:

«Мы роднаму Сталіну ў песні
Любоў і падзяку прынеслі
З палёў беларускай зямлі,
І ясныя зоры, і чыстыя росы
У гэтую песню ўплялі».

Светлае святая Перамогі, святая вяспы чалавечтва было яркім і хвалючым. У ім адлюстравалася радасць вольнага жыцця, баевы дух народа, сіла яго савецкага патрыятызма.

Разам з тым святая песні паказала багачце народных дараванняў. Харавыя гурт-

кі і калектывы вобласці напоўніліся новымі сіламі.

Сапраўдныя энтузіясты сваёй справы — дырэктар Дома народнай творчасці Наталля Ільвічэна Брускіна, яе намеснік тав. Гусарэвіч, метадысты тт. Цытовіч і Бабко — здолелі запаліць, зацікавіць, арганізаваць людзей розных прафесій і ўзростаў у калектывах мастацкай самадзейнасці і разгарнуць з імі кіпучую творчую работу.

Баранавіцкая вобласць славіцца рознастайнасцю народных талентаў. Заслужанай славай карыстаецца самабытны народны хор сяла Вялікае Падлессе. Святая песні яшчэ мацней ускалыхнула творчую ініцыятыву народных мас. Партыйныя, савецкія і грамадскія арганізацыі вобласці ўдзялілі выключную ўвагу падрыхтоўцы гэтага свята. Няма сумнення, што Святая Песні стане добрай традыцыяй.

Няхай-жа з года ў год усё мацней гучыць песня аб шчасці і славе народа, аб творцы нашых перамог — вялікім Сталіне!

М. МІХАЙЛАВА.

На радзіме народнага паэта

Ліпень 1944 года. На абочынах дарог — разбітыя аўтамашыны, на палях — пакалечаныя танкі, гарматы. Доблесныя воіны Савецкай Арміі гоняць на захад полчышчы нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Артылерыйская кананада б'е ворага па пятах. Барвянае зарыва фарбуе небасхіл.

Іван Якаўлевіч Афельдэр захапеў пабачыць сваіх людзей, каб адвесці душу. Ён прайшоў усю вуліцу ўспяж, заглядаў у ацалелыя будынкі і нікога не спаткаў. Вярнуўшыся ў хату, з горыччу ўздыхнуў.

— Якая безлюдзь! І з чаго жыццё пачынаць? Няўжо мы цяпер на ногі не станем?

За акном у вячэрнім сутонні ціха прасунулася нечая грузная постаць і бокам уціснулася ў хату Афельдэра. Гэта ўвайшоў, увесь счарнелы, сусед — Сцяпан Іванавіч Валодзька.

— Са святам! — павіншаваў Сцяпан.

— Сядай, сядай, галубок, — адгукнуўся Іван. — Толькі на пачастунак не жалься. Ведаеш, што жуем.

— У гэтым кафтане і сам, — адказаў Валодзька. — Не за пачастункам прыйшоў, Іван Якаўлевіч. На сэрца туга навалілася. Ох-жа і цяжка!

Іван узняўся, прайшоўся па хаце.

— Цяжка, гаворыш? — перапытаў ён. — А мне хіба лепш! Вуглы з дахам — усё наша багацце. Кураняці і таго няма. А жыць, — як ты думаеш, — трэба?

— Вось за гэтым і прыйшоў да цябе, — адказаў Валодзька. — Параіцца, з чаго жыццё пачынаць. За дарогай ляжыць пакінутая кабылка. Ці не падабраць яе? Можна і выхадзіцца. З яе жыццё пачнем разам.

— Праўдзівая думка ў цябе, — пацвердзіў Афельдэр. — Жыццё пачынаць трэба агулам, бо россыпам пам не пражыць.

* * *

Каля заросшай сажалкі тоўпіліся людзі. Яны сабраліся на сход васьм на гэтай лужайцы. Шэптам дзяліліся ўсім перажытым у жадлівых дні нямецкай акупацыі. Гаварылі ўразброд аб тым, як далей жыць.

— Хоць у сажалку кідайся.

— Сябе ў плуг не ўпражэш...

— Няхай старыя гавораць...

— Сход пакажа.

Адкрыўся сход. Іван Якаўлевіч Афельдэр закончыў сваё выступленне заклікам уступіць у калгас.

— Ды і пра нашу вёску некалі пісаў, — уставіў Іван Якаўлевіч:

«Горы ды каменне,

Вузкія палоскі:

Гэта наша поле,

Поле нашай вёскі.

Курныя аконцы —

І аб святла хоць трэшкі:

Гэта нашы хаты,

Хаты нашай вёскі.

Лапці ды сярмягі —

Як абраз не боскі:

Гэта нашы людзі,

Людзі нашай вёскі».

Дом у Вязанцы, дзе нарадзіўся народны паэт рэспублікі Янка Купала.

Зашумелі мужчыны і жанчыны.

— Якое жыццё ў тым калгасе, калі ні каня, ні каровы...

— Гора мыкаць не варта...

— Працаваць няма каму. Які тут калгас!

— А вы не гарантуецеся, — спыніў спрэчку Валодзька. — Калі пойдзем уразброд, век нам без хлеба сядзець. Агулам — васьм і ўвесь мой сказ.

Згодныя з гэтай думкай прыціхлі, нязгодныя — Віктар Тарасік, Ляксей Сай, Васіль Дзямідчык — узняліся і пайшлі.

Доўга цягнуліся спрэчкі аб лепшым жыцці. Урэшце, нехта сказаў:

— Пагаварыць-бы аб назве калгаса:

— Дарэчы пытанне, — згадзіўся Афельдэр.

Валодзька ажывіўся:

— У мяне васьм якая думка. Не ведаю, як на тое народ адзавецца. Хоць і на спустошанай зямлі, але добра было-б, каб калгас насіў імя слаўтага земляка нашага — Янкі Купалы. Вось і тая хачіна, дзе ён нарадзіўся.

— Правільна, добра! Сваёго земляка ўшануем, — падхапілі дружныя галасы.

Валодзька дадаў:

— За народ ён ішоў.

— Дык васьм, каб такой вёскі ў нас больш не было, давайце арганізуем калгас імя Янкі Купалы. Хай немцы разбурываюць нас, але, памятаючы словы нашага земляка, мы і з поцелу адновім жыццё.

З трапяткім хваляваннем узаліся калгаснікі за працу. Палохалі цяжкасці. На дварэ ні каня, ні каровы, на вуліцы ні курыцы. Афельдэр не раз гаварыў старажылу Валодзьку:

— Цяжка, браце!

— А то як-жа, — адгукнуўся сусед. — Вядомая справа, не ад лёгкага жыцця мухі з хаты на сажалку палаліся.

Не было калі спяваць песень, вадзіць карагоды. Людзі былі на палях. Уручную касілі і малацілі. Стомленыя, яны ішлі туды, дзе было асабліва цяжка, але не здаваліся. У працы мацнела воля да перамогі.

Пры першым размеркаванні прыбыткаў ад ураджаю Афельдэр лаводзіў:

— Урэшце і мы ў людзі вышлі. Маём свой хлеб на стала. Гэта наша перамога. А ў стайні — гора адно не жывёла: тры хвасты на гэтую сямейку. Таму прананую адлічыць на набыццё жывёлы больш хлеба. Хай сабе сёлета менш атрымаем на рукі, але затое ўвесну будзем менш у баразне сілу.

Ужо на весну калгасная ферма палічвала да двух дзесяткаў кароў. Дзесяць коней было ў стайні. У сядзібе стаялі аднаконныя дрогі, плугі і бароны.

Аляксандра Лапкіна, загадчыца малочна-таварнай фермы, не без гонару гаворыць:

— Проста не верыцца, што таму ўнеслі да 40 тон гною. Дабротнае насенне легла ў дабротную глебу.

* * *

Шызымі пералівамі хвалюецца высокае жыта. Яркаялёным шаўкавістым дываном раскінулася іспанічнае поле. За дарогай цямнее бяскрайняя роўнядзь: там у другі раз барануюць купалаўцы бульбу.

Ля сажалкі, адкуль некалі Янка Бунала сумна паглядаў на «вузкія палоскі, курныя ваконцы, лапці ды

сярмягі», сабраліся жывыя калгасныя дзеці. Вясёлай гурбай купаюцца, гуляюць па сенажаці, загараюць на сонцы.

... Гэты глухі, занябаны куточак, дзе нядаўна яшчэ стагналі нашы бацькі, стаў любімым месцам экскурсій вучоных і студэнтаў, настаўнікаў і вучняў. Яны бачаць тут парасткі таго шчаслівага, новага жыцця, аб якім некалі марыў паэт.

Ф. ПАЗНЯКОУ.

Маладзечненская вобласць.

Віктар Францавіч Рачкоўскі, былы партызан Вялікай Айчыннай вайны, дадаў:

— Бывала, надыходзіць вясна — не ведаеш, за што брацца: ні хлеба, ні насення. Не ад добрага жыцця земляныя падлогі ў хатах былі, сярмяжкай цела сваё прыкрывалі. Цяпер пра старое і думаць забылі. Самі бачым свой заўтрашні дзень. Павесялеў наш народ. Паслухайце, як спяваюць дзяўчаты. Гэта-ж артысты сапраўдныя. Новыя хаты будуюць, як у горадзе. Іван Афэльдэр, Валянцін Крыванос, Павел Тарасік ужо ўводзіны справілі. Народ душою адчуў калгасную моц і цяпер не адарвенца ад справы агульнай.

— Расцём мы прыкметна, — пацвердзіў старшыня калгаса Краўцоў. — Гэтага скрыць немагчыма. А клопатаў яшчэ шмат. Трэба набыць лесапільную раму, клуб збудаваць. Ды ці мала чаго яшчэ трэба. І ўсё будзе.

Яшчэ задоўга да пачатку палявых работ у калгасе стварыліся звенні высахага ўраджаю.

Звяно Веры Афэльдэр заявіла:

— Што-б там ні было, але 300 цэнтнераў бульбы на кожным з 8 гектараў збірэм.

Вера Афэльдэр выклікала на спарніцтва звяно Івана Бізюка. І з першых-жа дзён звенні пачалі дзейнічаць. Збіралі мясцовае ўгнаенне, наведвалі заняткі агра-тэхнічнага гуртка, цікавіліся станам коней, рамонтам сельскагаспадарчага інвентара.

Над калгаснаю аркай з'явіўся заклік:

«Завяршым веснавую сяўбу за 10 дзён».

Выехалі ў поле як на парадную дэманстрацыю. Праўленне калгаса ў поўным складзе, звенні, баранавальшчыкі, нават старыя бабулькі, якім толькі дома сядзець, — усе сабраліся ў полі.

— Ці бачылі, што робіцца? — зазначыў Валодзька.

— Ды хто-ж не ўбачыць, як мы расцём. Цікавае жыццё пачалося, — азвалася Мар'я Бізюк.

... З сяўбой управіліся ў планавы тэрмін і з захаваннем усіх правіл агра-тэхнікі. Пад бульбу і іспаніцу

Падкормка псеваў лёну на ўчастку Аляксандры Тарасік (калгас імя Янкі Купалы).

Творчасць нашых чытачоў

Еўдакія ЛОСЬ

Сэрца дзяўчыны

Неспакойнае, буйное
Сэрца ў грудзях птушчай б'ецца
У дзяўчыны маладое,
Што Марысяю завецца.

Спорна ў працы ходзяць рукі
Ці з сярпом, ці граблі возьме.
Песні радаснае гукі
Разалье часінай позняй.

Як залёцца песняй звонкай,
Як падладзяць ёй сяброўкі, —
У каваля Мікіты броўкі
Выгінаюцца падкоўкай.

Стан дзявочы, смех задорны
Сэрца хлопцава скавалі,
Ды Марысіна — няскорна,
Не раскуць на накавальні.

Раз у кузню зазірнула,
Асляпіла вочаў бляскам —
Хлопца цемень ахінула:
З маху міма ледзь не ляснуў!..

А яна: «Не будзь варонай,
Не заглядвайся занадта.
Лепш наладзь плугі, бароны,
Не ляжалі-б без парадку.

Каб у полі мне з брыгадай
Паслужылі безадказна!
Не паслухаеш парады —
Справы, хлопчанька, няважны».

Ох, і куў-жа ён, стараўся!
Усё наладзіў — глянуць любя.
І ўжо смела зазіраўся
У вечар зорны ў вочы любай.

Сельская настаўніца

На ўскраіне беларускай вёскі Масцішча стаіць маленькі домік з чырвонымі акнамі. Сюды штодня прыносіць лістаносец багатую пошту з розных куточкаў краіны. У лістах да настаўніцы Марыі Канстанцінаўны Яневіч шлюць свае прывітанні браты Канашэвічы з Гродна, настаўнік Табовіч з Мінска, аграном Куцейка з Владзі-востока, афіцэр Савецкай Арміі Владзімір Лукашэнка і многія іншыя былыя яе выхаванцы.

Старая настаўніца чытае цёплыя радкі падзякі, пажаданні далейшых поспехаў у працы—і расходзіцца зморшчыны на паблеклым твары яе, а блакітныя вочы глядзяць весялей. Яна ганарыцца сваімі вучнямі, сваім жыццём, сваёй высокароднаю працай. За трыццаць сем год педагогічнай дзейнасці Марыя Канстанцінаўна абучыла звыш двух тысяч дзяцей.

Маладзенькай дзяўчынай прышла яна ў глухую беларускую вёску і арганізавала там першую школу. Ва ўсёй акаліцы было толькі 5 пісьменных, уключаючы старасту і папа Зенона. Трыццаць бедна апранутых сялянскіх дзяцей сабралася ў вузенькі клас. Не магла нарадавацца маладая настаўніца здольнасцям Пепі Засімки—батрацкага сына і Івана Багатырова—сына лесніка. Але ім не давалася доўга вучыцца: да зімы дома не стала хлеба.

Савецкая ўлада адкрыла шырокія прасторы народнай асветы. Бацькоўскія клопаты роднай дзяржавы патхнілі сельскую настаўніцу ў яе пачэснай працы.

Марыі Канстанцінаўне ўжо хутка пяцьдзесят год, але няма канца яе энергіі. Да позняй ночы рыхтуецца яна да заняткаў. Чытае газеты, знаёміцца з навінкамі літаратуры, абдумвае даходчывы план сваіх урокаў на заўтра. Яна хоча даць сваім вучням не толькі глыбокія веды, але выхаваць з іх патрыётаў радзімы, свяdomую змену будаўнікоў камунізма.

Сярод вучняў яе няма адстаючых. А далосся ёй гэта нялёгка. Узяць хоць-бы жвавага Лёню Елугіна. Доўгі час быў ён першым свавольнікам у класе, на ўроках не слухаў. Аднойчы пакрыўдзіў дзяўчынку, пасля разбіў шкло. Настаўніца паклікала Лёню да дошкі, але ён зрабіў выгляд, быццам не чуе. Папрасіла паказаць сшыткі—яны аказаліся брудныя, рас-трананыя. Не было ў Лёні ні алоўка, ні пераў.

Увечары, нібы ненарокам, Марыя Канстанцінаўна зайшла да Лёнінага дзеда (бацька і маці хлопчыка загінулі ад рук немцаў). Распытала аб справах на полі, аб ураджаі, расказала пра апошнія навіны з газет. І ўжо адыходзячы, нібы між іншым, сказала дзеду аб паводзінах Лёні.

— Ах, нягоднік. А ну, падыйдзі сюды!—ухапіўся дзед за шырокі рамень.

Але Марыя Канстанцінаўна стрымала яго злосць:

— Гэтак не навучыш. Васіль.

І бачыць Лёня, як заўсёды незгаворлівага дзеда быццам халоднай вадой абліло. Дзед з вялікай увагай слухаў настаўніцу. Аказваецца, і для дзеда яна аўтарытэт.

— А наогул Лёня здольны хлопчык,—сказала настаўніца.—Мог-бы дагнаць і выдатнікаў, каб... не балаваўся.

На развітанне яна пакінула Лёні новыя сшыткі і алоўкі.

Дэпутат Вярхоўнага Савета БССР, заслужаная настаўніца Каржова Аляксандра Пятроўна працуе ў школе 48 год (Дзяржынская сярэдняя школа).

Фота Ф. Фёдарова

Раніцай Лёня прышоў на заняткі ў чысценькай кашулі, каротка падстрыжаны. На ўроках слухаў уважлівей. Лепш выканаў і пісьмовую работу. Настаўніца паказала ўсяму класу сшытак Лёні і пахваліла яго.

Праз два месяцы Лёня пачаў вучыцца на «добра», а ў чацверты клас перайшоў з выдатнымі адзнакамі.

З глыбокай удзячнасцю ўспомінаў некалі сваю настаўніцу і Уладзімір Шэметавец і Іван Ляўковіч, якія сёлета прышлі да экзаменаў з добрымі ведамі. У пачатку года Валодзя пазніўся на заняткі. У насценнай газеце з'явілася маленькая записка «Заблудзіўся». Пад запискай—малюнак: Валодзя з сумкай шукае дзверы класа. Увесь клас, ды і сам Шэметавец, шчыра смяяліся над гэтай бяскрыўдай запискі. У класе настаўніца растлумачыла, што ўчынак Валодзі—нядобра, што ён ганьбіць увесь клас. Усе вучні з гэтым згадзіліся. Думка таварышаў падзейнічала на Валодзю, і ён стаў акуратным.

Вялікі вопыт, глыбокае веданне дзіцячай псіхалогіі дапамагаюць Марыі Канстанцінаўне знаходзіць правільную дарогу да маленькіх сэрцаў.

Акрамя школьнай работы, Марыя Канстанцінаўна знаходзіць час заняцца пытаннямі добрабыту вёскі, палепшання працоўнай дысцыпліны ў калгасе імя Варашылава, часта выступае з лекцыямі ў клубе, арганізуе калектыўнае слуханне радыё.

Усё пышней расвітае культура нашай вёскі. Расце беларуская моладзь—будучыя кадры свядомых будаўнікоў сацыялістычнага грамадства. І на гэтую вялікую справу аддае ўсе свае сілы сельская настаўніца М. К. Яневіч. Урад высока апаніў яе заслугі, прысвоіўшы званне заслужанай настаўніцы Беларускай рэспублікі.

Смалявіцкі раён.

Г. ВАСІЛЬЕУ.

Сон і сновідзненні

Прафесар П. АНОХІН

З'явы сну і сновідзненняў былі для людзей невырашальнаю загадкай, калі яны яшчэ не мелі правільнага ўяўлення аб будове свайго цела і дзейнасці такіх важнейшых органаў, як мозг, нервовая сістэма і т. д. Каб растлумачыць з'явы сну, людзі прыдумалі асобую душу, якая нібыта існуе асобна ад цела, выходзіць з яго і зноў вяртаецца, а ў выпадку смерці і зусім пакідае яго, працягваючы сваё існаванне на зямлі або пад зямлёй, на небе або ў пекле і т. п. Гэта выдумка першабытных людзей у тым ці іншым выглядзе захавалася дзе-ні-дзе і цяпер. Некаторыя бачаць у сне і сновідзненнях нешта таямнічае, вераць у «вяшчунскія» сны.

На самай-жа справе сон і сновідзненні ёсць зусім натуральная, законамерная прыродная з'ява, якая паддаецца вывучэнню і тлумачэнню. Ва ўсіх жывых арганізмаў бадзёранне павінна чаргавацца са сном. У час нармальнага сну адпачывае нервовая сістэма чалавека, кара галаўнога мозгу перастае ўспрымаць раздражненні, што ідуць з боку знешняга свету, адпачывае ўвесь арганізм. Сон ахоўвае арганізм ад перананпружання, пераўтомленасці, з'яўляецца як быццам ахоўнай уласцівасцю арганізма.

Сновідзненні з'яўляюцца простым вынікам тых фізіялагічных працэсаў, якія адбываюцца ў нервовай сістэме ў час сну.

У чым прычына засынання?

Існуе пункт погляду, які сцвярджае наступнае: сон узнікае ў выніку таго, што ў час бадзёрання ў крыві накапляюцца прадукты абмену, якія адмоўна дзейнічаюць на нервовыя клеткі, пераводзячы іх (г. зн. клеткі) у нядзейны стан. Гэты пункт погляду быў правяраны на такім вопыце: прымушалі сабаку няспынна бадзёрыць на працягу 7—9 дзён; пасля сываратку яго крыві ўводзілі другому сабаку, і гэты апошні ў момант засынаў.

У той-жа час вядомы факты хуткага засынання чалавека над дзеяннем аднаго толькі слоўнага загаду, як напрыклад у час гіпнатычнага сеансу. Значыць, магчымы сон без усякага атручвання, а ў выніку аднаго толькі ўздзеяння на нервовую сістэму звонку. Гэты пункт погляду асабліва падмацавалі работы школы вялікага рускага фізіёлага Івана Пятровіча Паўлава. Акадэмік Паўлаў і яго супрацоўнікі паказалі на вялізнай колькасці вопытаў, што з дапамогай раздражальнікаў, дзеючых звонку, у кары галаўнога мозгу можна выклікаць спецыяльны працэс, які зусім падаўляе работу клетак кары галаўнога мозгу. Гэты працэс атрымаў назву тармажэння. Там, дзе ўзнікае гэты працэс, немінуха заціхае актыўная дзейнасць арганізма. Спецыяльнымі вопытамі ўдалося пашырыць гэты працэс на ўсю масу кары галаўнога мозгу, і тады адразу-ж наступаў агульны сон. Паводле тэорыі Паўлава, сон можа ўзнікнуць як вынік любога, нават вельмі нязначнага тармажэння, калі яно пры працяглым прымяненні і раздражненні пашыраецца па ўсёй кары мозгу. Усім вядома, як хутка мы пераходзім у стан дрымоты, калі на нашы

органы пачуцця дзейнічае якое-небудзь манатоннае раздражненне (шум ад дажджу, стук колаў цягніка, манатоннае чытанне і т. д.).

Тэорыя сну, распрацаваная І. П. Паўлавым, паступова заваявала прызнанне ва ўсім свеце. У наш час яна прызнаецца ўсімі найбольш віднымі фізіёлагамі.

У апошнія гады мне і маім супрацоўнікам давялося вывучаць асаблівы выпадак пераўтварэння блізняцоў-дзяўчынак: Іры і Галі. У гэтых дзяўчынак пры агульным тулаве былі дзве галоўкі. Яны мелі абсалютна раздзелныя нервовыя сістэмы і агульны кровезварот. Значыць, можна было весці параўнаўчыя назіранні сну ў той і ў другой дзяўчынкі. Аказалася, што даволі часта яны могуць спаць раздзельна. Адна дзяўчынка спіць, у той час як другая бадзёрыць. Гэты факт вельмі пераканаўча гаворыць на карысць тэорыі Паўлава. І сапраўды, калі, згодна тэорыі, аб якой вышэй гаварылася, сон выклікаецца накапленнем у крыві атрутных прадуктаў, то абедзве дзяўчынкі павінны былі-б засынаць адначасна, паколькі іх мозг амываецца адной і той самай крывёю. Тым часам гэта ў блізняцоў — Іры і Галі — наглядалася не заўсёды. Выходзіць, значыць, што сон выклікаецца галоўным чынам тымі працэсамі, якія адбываюцца ў кары галаўнога мозгу.

Цяпер мы павінны высніць: які стан мозгу неабходны для таго, каб узніклі сновідзненні, і з якога матэрыялу яны будуць.

Для таго, каб адказаць на гэта пытанне, вельмі важна ведаць, якім чынам знешні свет адлюстроўваецца ў мільёнах мазгавых клетак і ў многіх мільярдах іх найтанчэйшых сувязей. Школа І. П. Паўлава ўшчыльную падыйшла да гэтай праблемы. Ёю было ўстаноўлена, што ўсе раздражальнікі знешняга свету, якія дзейнічаюць на органы пачуцця жывёлы, адметны па сіле: ад слабейшага да звышмаксімальнага. Гэта і стварае для іх асаблівыя ўмовы пашырэння. Моцны раздражальнік, які дзейнічае, дапусцім, на слухавы апарат, узбуджае большую колькасць нервовых элементаў і ахапляе большыя раёны мозгу, чым слабы раздражальнік. Тут выявілася адна сталая законамернасць: рэальны раздражальнік, які дзейнічае ў даны момант непасрэдна на органы пачуццяў і нервовую сістэму, заўсёды з'яўляецца больш моцным, чым след, што застаўся ад яго ў мазгавых элементах.

Так, напрыклад, вы бачыце, што на вас ідзе аўтамабіль. У адказ на гэта вы робіце рух, які дапамагае вам уцячы ад небяспекі. Аўтамабіль — гэты рэальны раздражальнік, які дзейнічае праз органы пачуццяў. Але праз некалькі гадзін і нават праз некалькі дзён (ато і тыдняў, месяцаў) вы можаце ўспомніць аўтамабіль, які вас напалохаў, і гэты ўспамін можа мець нават пэўную афарбоўку. У гэтым асаблівасць нашага мозгу: ён ніколі не расстаецца з тым, што на яго хоць калі-небудзь падзейнічала. Усё ў яго зафіксавана, замацавана. Толькі адны ўражанні ён трымае ў полі зроку, у сваёй памяці, а другія, як прынята выражацца, «адыходзяць у падсвядомы» стан, г. зн. да пэўнага

часу не ўзбуджаюцца непасрэднымі раздражэннямі рэальнасці.

Такім чынам, работа органаў пачуцця, дзякуючы якой мозг увесь час атрымлівае сігналы са знешняга свету, з'яўляецца абсалютна неабходнай для таго, каб чалавек бадзёрыў. Усе паталагічныя выпадкі (г. зн. выпадкі непармальных, хваравітых з'яў у арганізме чалавека), калі чалавек з-за нейкай прычыны быў пазбаўлены сігналаў са знешняга свету, пераконваюць нас у арганізуючай ролі знешніх раздражэнняў. Яны надаюць **парадак** разгортванню нашых уражанняў і перажыванняў. Варта толькі ўстараніць у чалавека рэшткі яго сувязей са знешнім светам, як ён зараз-жа засынае. Так было ў вядомым выпадку з практыкі прафесара Штрumpfеля. Ён меў хворага, у якога былі паражоны ўсе органы пачуцця, акрамя аднаго вока. Варта было толькі закрыць гэта вока, як чалавек зараз-жа засынаў. Падобнага роду назіранні былі праведзены ў нас, у Савецкім Саюзе, прафесарам Галкіным у эксперыментальных умовах над жывёлай.

Такім чынам мозг, калі ён бадзёрыць, заўсёды непаруйна звязаны са знешнім светам, з яго раздражальнікамі, якія трымаюць галаўны мозг у тонусе (у пэўнай меры сталага напружання) і ў безупыннай дзейнасці.

Ці могуць з'явіцца ў мазгу чалавека, калі ён бадзёрыць, фантастычныя, дзівацкія, ненатуральныя малюнкi, накітальт тых, якія ён нярэдка перажывае ў сновідзненнях? Не, не могуць. Бо ўвесь змест нашай свядомасці знаходзіцца пад сталым рэгулюючым **кантролем** знешніх раздражэнняў, якія трапляюць у мозг праз органы пачуцця. Вы не можаце, напрыклад, убачыць на яве свайго прыяцеля з хвостом і рагамі, паколькі рэальныя раздражэнні ад яго выгляду, якія паступаюць у мозг, як мы бачылі, значна мацней, чым якія-небудзь сляды або ўспаміны аб гэтым чалавеку. На яве падобныя з'явы бываюць толькі пры якім-небудзь хваравітым раздражэнні мозгу, тады яны называюцца «галюцынацыямі».

Мы прышлі, такім чынам, да першай істотнай умовы, зусім неабходнай для ўзнікнення сновідзненняў: мозг павінен быць прадастаўлены **самому сабе**, свайму ўнутранаму жыццю, зусім адарванаму ад раздражэнняў знешняга свету. Зусім магчыма, што нэрвовыя клеткі, якія ляжаць у глыбіні мозгу («падкоркі»), асабліва ля яго аснавання, і выконваюць гэтую функцыю «адрыву ад свету». Яны спыняюць доступ знешніх раздражэнняў у нашу свядомасць. Прынамсі сучасная фізіялогія мае прыклады такіх фантоўных спыненняў доступу нэрвовых імпульсаў (нэрвовых узбуджальнікаў, як напрыклад: валявога імпульса, аўтаматычнага імпульса і т. п.), часам нават на вельмі вялікай адлегласці.

Што-ж робіць мозг, калі яго сувязь са знешнім светам спынена, калі ён прадастаўлены **самому сабе**?

Фізіялагічныя даследы (г. зн. даследы натуральных, прыродных працэсаў у арганізме), праведзеныя ў лабараторыі І. П. Праўлава, паказалі, што з мозгам адбываецца цэлы рад важных змен. Нэрвовыя клеткі, перш чым яны дасягнуць глыбокага тармажэння, г. зн. поўнага спынення свайой звычайнай дзейнасці, пераносяць паступовыя змены, якія былі названы «фазавымі станами» (фаза—пэўны момант у развіцці якой-небудзь з'явы). Гэтыя фазавыя станы ўладаюць адной выдатнай здольнасцю: яны надаюць нэрвовым клеткам уласцівасці скажона, непраўдападобна адказваць на раздражэнне знешняга свету.

На падставе якіх законаў будуюцца звычайныя адносіны чалавека да знешняга свету, калі ён бадзёрыць?

Гэта перш за ўсё закон сілавых адносін. На моцныя раздражэнні знешняга свету ў чалавека ўзнікае моцная рэакцыя, на слабыя раздражэнні — слабая рэакцыя. У фазе засынення гэты закон перастае дзейнічаць або дзейнічае зваротна. І нават больш таго: калі чалавек усё жыццё выходзіў у сабе вытрымку ў адносінах тых ці іншых учынкаў, г. зн. трэніраваў тормазны працэс, то і гэты тормазны працэс у пэўнай фазе засынення разбураецца.

Якія-ж маем мы вынікі ад такіх перамен у дзейнасці мазгавых клетак? Перш за ўсё вырастае значэнне ўсіх слабых раздражэнняў і іх слядоў у цэнтральнай нэрвовай сістэме. Вобраз, які некалі быў адлюстраваны і ўжо вышаў са свядомасці, раптам ажывае, робіцца моцным, і чалавек можа перажываць яго зноў, як ён яго перажываў раней. Усе сляды ад раздражэнняў і перажыванняў мінулага дня могуць раптам ажыць і ў дзівосных камбінацыях з іншымі слядамі былога вопыту мозга скласці канву сновідзненняў. Але гэта ўспаміны не звычайныя, не такія, з якімі мы маем справу ў стане бадзёравання. Яны ўзнікаюць пасіўна, без рэгуліроўкі знешнім светам, і таму чапляюцца адзін за другі не па адзнацы іх рэальнага значэння і рэальнай сувязі, а па выпадковых агульных звонках і па падабенству перажыванняў. У адным вопыце са штучным выкліканнем сновідзненняў чалавеку ў час сну падкладалі да пятак бутэльку, напоўненую гарачай вадой. Прачнуўшыся, ён даў дакладную справаздачу аб сваіх сновідзненнях. Аказваецца, ён... вандроўваў па гарах, трапіў на дзеючы вулкан і павінен быў перабягаць з месца на месца па гарачай лаве. У гэтым назіранні зусім ясным робіцца механізм разгортвання сновідзненняў. Пярвічным было раздражэнне пятак цяплом. Яно стварыла ў галаўным мазгу пэўнае ўзбуджэнне і мабілізавала з запасу чалавечых успамінаў усё тое, што мела некалі адносіны да раздражэння цяплом. Гэта маглі быць ванна, гарачы пясок пляжу і т. д.

Тут не абавязкова ўзнікае тое, што чалавек калісьці ў сапраўднасці сам перажыў. Гэта могуць быць сляды ад некалі чутага або прачытанага (напрыклад, апісанні звяржэння гарачай лавы).

У гэтым і заключаецца асаблівасць сновідзненняў: у іх уроўніваюцца ўсе сляды былых раздражэнняў, і яны атрымліваюць магчымасць звязвацца ў беспарадкавы, хаатычны клубок то цудоўных, то кашмарных перажыванняў.

Штуршком для развіцця сновідзненняў могуць быць не толькі раздражальнікі знешняга свету. Гэта могуць быць і раздражэнні, якія ідуць ад тых ці іншых органаў самога цела чалавека. Так, напрыклад, які-небудзь нарыў можа даць пачатак своеасаблівых малюнкаў сновідзненняў у залежнасці ад таго, у якой частцы цела ён знаходзіцца.

Вядомы, напрыклад, такі выпадак. Аднаму чалавеку на працягу некалькіх месяцаў сістэматычна спілася, што ён давіцца ядой: то ён падавіўся кавалкам хлеба, то косткай, то нават лыжкай... Праз некалькі месяцаў было выяўлена, што ў яго расце злокасная пухліна ў абсягу глоткі. Механізм гэтых сновідзненняў ясны з усяго таго, што нам было сказана аб паходжанні сновідзненняў вышэй. У пачатку ўтварэння пухліны раздражэнні ад яе былі вельмі нязначныя, слабыя, таму яны зусім падаўляліся вялікім патокам раздражэнняў з боку знешняга свету і не даходзілі да свядомасці. Аднак, як толькі ўстараніліся знешнія раздражэнні і мазгавыя клеткі ўпадлі ў прамежкавы фазавы стан, на сцэну

выплывалі ўсе адчуванні і ўяўленні, звязаныя з гэтым раздражэннем глоткі.

Незразумеласць і часта выпадковасць развіцця якіх-небудзь сновідзейняў залежаць галоўным чынам ад таго, што мы рэдка ўсведамляем, што паслужыла штуршком да развіцця іменна даных дзівосных відзенняў. Наш арганізм з'яўляецца крыніцай тысяч раздражэнняў і адчуванняў, а ў знешнім свеце і ў нашай памяці іх знаходзіцца яшчэ больш. Лёгка ўявіць сабе, як велізарны павінны быць усе камбінацыі гэтых адчуванняў.

Такім чынам, для развіцця сновідзенняў неабходны дзве асноўныя ўмовы: **устараненне знешніх, кантралюючых свядомасць, раздражэнняў і наступленне пэўнай фазы тармажэння ў нэрвовых клетках.**

Узнікае пытанне: ці заўсёды гэтыя ўмовы ўзнікаюць толькі ў сне? Ці не могуць стварыцца гэтыя-ж умовы і ў іншых выпадках?

Вельмі магчыма, што гэта бывае. Мы ведаем, што «фантастычны свет» з'яўляецца здабыткам і бадзёрачых людзей. «Будаваць паветраныя палацы» — гэта ў значнай ступені значыць адарвацца ад рэальных раздражэнняў знешняга свету і аддацца дзівоснаму свету ўяўленняў.

Вядома і такая з'ява: аслабленне волі, як вынік пераўтварлення і т. п., можа служыць поводам да лішніх страхав, хваравітага выябражэння і бяссэнсавых учып-

каў. Гэтым іменна характарызуецца ўсе «прасонкі» і станы дрымоты.

Успомніце апавяданне Чэхава «Спаць хочацца». Дзяўчынку-няньку адольвае сон. Але яна павінна ўкачаваць дзіця. Напываючы баюкаючую песеньку, малалетняя нянька сама знаходзіцца ва ўладзе прасонак. Канчаецца тым, што ў дзяўчынку несвядома, пад уплывам прасонак, узнікае думка, што дзіця — гэта вораг, які перашкаджае ёй жыць. У поўзабыцці яна душыць дзіця і тут-жа засынае, як мёртвая. Тут рашаючую, фатальную ролю адыгралі іменна прасонкі, калі дзеянне знешняга свету перастала кантраляваць свядомасць, а ўчынкі не рэгуляваліся тармажэннем.

Недарма яшчэ старажытныя мысліцелі прадпісвалі: «Адыходзячы ка сну, свавольных думак не мей, настройвай дух на вышэйшы лад».

Было-б непраўдана смеласцю сказаць, што мы цалкам разбіраемся ва ўсім складанейшым механізме дзейнасці мозга. Але мы маем права сказаць, што навука правільна нашчунала асноўныя прынцыповыя шляхі, на якіх мы павінны ісці, каб усе «таямнічае» у з'явах сну падначалілася ўсемагутным ведам.

І мы маем права ганарыцца, што большая частка адкрыццяў на гэтым шляху зроблена нашай рускай фізіялагічнай школай, створанай геніяльным вучоным і выдатным патрыётам нашай Радзімы — Іванам Пятровічам Паўлавым.

Прачытайце гэтую кнігу

„КРУЖЫЛІХА“

Раман В. Пановай

Сярод твораў, атрымаўшых галоўны канструктар завода Владзі-у гэтым годзе самую вы-мір Іпалітавіч. Ён, не глядзячы на сокую ацэнку — Сталінскую свае семдзесят восем год, сам нат-прэмію — ёсць твор, які носіць простую назву — «Кружыліха». З першых-жа старонак гэтага рамана, напісанага рускай пісьменніцай Верай Пановай, нас цікавіць, хвалюе і захапляе жыццё людзей, якія працуюць на адным з вялізных заводаў Урала напярэдадні перамогі і ў першы год пасля вайны.

Кружыліха — гэта заводскі гарадок, дзе жывуць і працуюць героі рамана.

Вось мы знаёмімся з дырэктарам завода — генералам Лістанадам. У яго здарылася няшчасце. Памірае ад родаў яго жонка Клаўдзія. Разам з Лістанадам чытач смуткуе над труной гэтай маладой жанчыны, якая зусім нядаўна з захапленнем рыхтавала, прыбірала хату сваю да нараджэння маленькага... Але Лістанад мужна пераносіць сваё гора. Гэты высокі, магутны чалавек, з вачыма дзіцяці, душой хварэе за свой завод, за сваіх людзей. Перад усёй Радзімай адчувае ён адказнасць за працу

Вера Фёдарайна Панова.

кожнага чалавека на заводзе і за ўвесь вялікі рабочы калектыў. А калектыў гэты — цікавы і рознастайны. Вось, як жывы чалавек, як наш добры знаёмы, устае перад намі

хлёна працуе і з'яўляецца строгім, патрабавальным начальнікам.

«У першыя месяцы вайны, — піша В. Панова, — калі немцы захапілі ў нас вялікую тэрыторыю і падбіраліся да Масквы, Владзімір Іпалітавіч ад-

чуў пакутлівую горач. У яго не было сумненняў у тым, што захоп гэты часовы, што перамога застанецца за Савецкім Саюзам, але горач душыла яго. І цяпер ён браў рэванш. Адзін летні вечар 1944 года, калі было перададзена пяць сталінскіх загадаў, быў для Владзіміра Іпалітавіча адным са шчаслівейшых вечароў у жыцці. Студзеньскія перамоты Чырвонай Арміі ў 1945 годзе звярчалі яму маладосць.

Часамі ў ім назіралася нешта падобнае да сардэчнай дабраты. Заўважыўшы, што ў таго ці іншага супрацоўніка вочы зліпаюцца ад стомы, ён пазіраў на гадзіннік і гаварыў суха і пакрыўджана:

— Вы можаце ісці дадому».

Яго жонка Маргарыта Валяр'янаўна — рухавая, нястомная жанчына — некалі была на прыёме ў Серго Орджанікідзе, як актыўная грамадская работніца. Цяпер яна прымае дзейны ўдзел у грамадскім жыцці прадпрыемства.

І галоўны канструктар, і яго жонка не могуць жыць без працы, без сваёй Кружыліхі. Владзімір Іпалітавіч, які пасля заканчэння вайны паехаў на поўдзень, не можа прымірыцца з ціхім жыццём. І ён, і Маргарыта Валяр'янаўна пачынаюць адчуваць сябе зусім старымі і хворымі. І калі Маргарыта Валяр'янаўна вы-

рашае сама на тыдзень паехаць у Кружыліху, — ён крычыць:

— Маргарыта, Маргарыта! Вымай і мае валёнкі з нафталіну. Мы едзем разам!

Яны звяртаюцца на свой любімы завод і адразу адчуваюць сябе памаладзеўшымі, здаровымі і бадзёрымі. Надоўга запамінаюцца гэтыя вобразы, якія ўвасабляюць неспакойную старасць.

Раман «Кружыліха» каштоўным, што ў ім паказаны жывыя савецкія людзі з іх перажываннямі, думамі і марамі, людзі, для якіх праца з'яўляецца справай доблесці, гонару і геройства.

Цікавым з'яўляецца вобраз работніцы Марыйкі — прыгожай, спрытнай і шумнай. Яна знаходзіць сваё асабістае пшасце не толькі ў каханні і ў сямейным жыцці, а, галоўнае, у гарачай, самаадданай працы на карысць фронту. Абмалёўка гэтай вясёлай, прывабнай жанчыны глыбока кранае душу чытача.

Проста і пераканаўча паказана ў творы заводская моладзь, якая ўсе свае лепшыя імкненні і сілы аддае

у справе служэння маці-Радзіме (вобразы юнай энтузіясткі Лідачкі, яе сябра Сашы Канеўскага і інш.).

Асабліва ярка абмалёвана ў гэтым творы маці Лістапада — чалавек ад зямлі, чалавек нястомнай сялянскай працы. Яна сама вывела сына ў людзі, не гледзячы на ўсе цяжкасці дарэволюцыйнага жыцця. Яна і ў старасці заставалася разумнай, летуценнай і надзвычай працаздольнай.

Вобраз гэтай украінскай калгасніцы, якая вышла на шырокія прасторы жыцця, напісан асабліва выразна, з вялікім настроем.

З цягам часу жыццё Лістапада сустракаецца з жыццём канструктара завода Ноны Сяргееўны. Гэтая гордая і складаная па характару свайму жанчына ўпершыню пакахала па-сапраўднаму. Нона — на першы погляд халодная і замкнутая — на самай справе мае багаты ўнутраны свет.

«Яна — канструктар вялікага станкабудаўнічага завода, яна нічога не разгубіла — ні сіл, ні маладосці, як у казцы — колькі яна ні ададала, у яе не становілася меней. Наадварот:

з кожным днём яна багацей, у яе расце ўпэўненасць у сабе. Вайна назаўсёды замацавала гэтую ўпэўненасць. Вайна таксама навучыла Нону думаць шырэй, у вялікіх маштабах: прыходзілася думаць аб вялізных тэрыторыях, вялізных матэрыяльных каштоўнасцях, аб лёсе народаў... Да некаторай ступені паводле напрамку думак усе сталі дзяржаўнымі людзьмі».

З хваляваннем чытаюцца старонкі рамана, дзе раскрываецца характар Ноны, яе ўваход у жыццё Лістапада.

У рамане «Кружыліха» апавядаецца праца, а людзі працы з'яўляюцца сапраўднымі гаспадарамі жыцця. І калі чытаеш апошнія старонкі гэтага твору, хочацца сказаць разам з Лістападам:

«Ці будзе дзень, калі чалавек скажа: «Я ўсім задаволены, занадта ўдзячны, мне больш нічога не трэба!» Ніколі не будзе такога дня. Заўсёды расчынена зямля для новых зерняў і ніколі не зняты рыштаванні для будаўніка».

Здзі АГНЯЦВЕТ.

Мал. Ю. Ігучынскага

(Урыўкі з рамана В. ПАНОВАЙ «Кружыліха»)

І вось канец вялікаму выпрабаванню. Ворак склаў зброю. Адгрымелі пераможныя громы. Мір на зямлі!

Яшчэ не мінула імавернасць вайны з Японіяй, але што значыла-б гэтая вайна ў параўнанні з страшэннай завірухай, што пранеслася над Савецкай краінай! Усёй істотай сваёй, усім дыханнем людзі адчуваюць: мір. Яны ачышчаюць гарады ад руін, знаходзяць страчаных блізкіх, будуць светлыя планы на будучыню. На палях, прасякнутых крывёй, каласуе збожжа. Стаіць цудоўны месяц чэрвень.

Лістапад вышаў з кавальскага. Там гарачыня цяжкая — кашуля прыліпла да спіны Лістапада, перад вачыма плылі чырвоныя кругі. Вышаў на паветра — ахапіла пяшчотным ветрам з ракі; Лістапад зняў кепку, асвятляў на вятру распалены лоб...

Ён пайшоў да сябе — абліца вадой і змяніць бялізну...

Дзверы яго кватэры былі расчынены насцеж. На парозе стаяла Домна, прыбіральшчыца. Па тоўстай сагнутай спіне яе было відаць, што яна засмучана. Нешта здарылася. Што магло здарыцца?

Домна павярнула да яго пакрыўджаны твар і моўчкі пастаранілася. Дарожны кувэрачак, абшыты ў палатно і абвязаны новай вяроўкай, стаяў у сенцах. Лістапад увайшоў і ўбачыў: маці прыехала!

Яна мыла падлогу ў яго кабінёце. Верхнюю шарсцяную спадніцу яна зняла, рукавы закасала амаль да плечаў. Выкручваючы анучу, яна едка гаварыла нешта Домне. Пачуўшы крокі, кінула анучу ў вядро і пайшла насустрач.

— Добры дзень, Сашко, — сказала яна.

— Мамо! — сказаў ён радасна.

Яна адвяла мокрыя рукі, каб не запэкаць яго, ён абняў яе, яны пацалаваліся. Ад яе пахла малаком, шмальцам, чыстай бялізнай, якую паласкалі ў рэчцы і расціралі сушыць на траве пад сонцам, — усімі роднымі пахамі дзяцінства.

— А пакажыся! — сказала яна і ўважліва паглядзела яму ў твар. Па вачах яе ён зразумеў, што пастарэў і не асабліва падабаецца ёй. Ды яна і не думала гэта скрываць.

— О-о! — сказала яна і паківала галавой. — Які-ж ты стаў стары ды паганы. — Яна зноў нахілілася да вядра. — Сядай, Сашко, вось там у куточку, там памыта ўжо. Пачакай, пакуль дамыю. На мокрае не ступай.

Ён пакорліва пераступіў праз лужыну, сеў на крэсла і адразу адчуў сябе хлопчыкам.

— Не дагадзіла, бачыш ты, — сказала Домна з выглядам роспачы. — Заўсёды усім дагаджала, а тут не дагадзіла, самі схпіліся мыць. Як быццам я не так памыю.

— Вы ідзіце па сваіх справах, — сказала маці. — Вы

за ім не глядзіце, у добрай такой кватэры — бач, смяцця развяла.

— Дык я пры чым, — сказала Домна, — тры дні Малання дзяжурыла, прах яе вазьмі, яна заўсёды...

Лістапад засмяяўся.

— Добра, добра, — сказаў ён, седзячы з падабранымі пад крэсла нагамі. — Чай будзеце, мама, піць?

— І чаю вып'ю, і мацней чаго, калі пачастуеш гасцю, — адказвала маці. Разгнуўшы спіну, яна палюбавалася сваёй работай. — Усё-ж такі ніхто так не вымые, як родная маці, — сказала яна.

З дзіцячых год Лістапад ганарыўся сваёй маці.

Гэта быў мужчынскі гонар. Яму падабалася, як яна гаворыць, як ходзіць. І твар яе падабаўся. І голас — нягучны, быццам знарок прыгашаны, быццам яна магла-б гаварыць гучней, ды не хацела.

Цяпер ёй шэсцьдзесят два гады — яна на семнаццаць год старэй ад яго. У цёмных косах ужо шмат сівізны. Больш за ўсё пастарэлі рукі — сталі жылістыя, непрыгожыя. І ўсё-ж такі цяжка ёй даць больш за пяцьдзесят, і ўсё-такі прыгожая... а якая была калісьці!

Была яна добрага росту, сухаватая, з даўгімі нагамі, лёгкая, спрытная. Твар арлінага складу, квола-смуглявы, без румянцу. Доўгія карыя вочы пад доўгімі цёмнымі бровамі. Вусны далікатна афарбаваныя, з цудоўнымі зубамі. Пачне косы пераплятаць — да кален закрыецца валасамі...

Бабы лічылі яе непрыгожай: акругласці няма, румянец не іграе, голас нязвонкі... Але калі яна аўдавала, пачалі хаваць ад яе сваіх мужоў. Яна была не вельмі гаварка; але нешта было ў яе стрыманым голасе, на што аглядаліся ўсе мужчынскія галовы. І была ў яе такая павадка: гаворыць-гаворыць з суровым, крыху нахмураным тварам і раптам узмахне даўгімі бровамі і ўсміхнецца, — бліснуць зубы, — і на ўсіх мужчынскіх тварах у тую-ж хвіліну ўзнікае пакорлівая адказная ўсмішка...

Яна вырасла ў вялікай, беднай і безалабернай сям'і. Шаснаццаці год яе выдалі замуж за заможнага хутарніка. Ён ажаніўся з ёю па гарачым каханні, супроць волі сваіх родных. У першы год замужства яна нарадзіла сына Александра; другіх дзяцей у яе не было ва ўсё жыццё.

На трэці год яе муж памёр — пакусаў шалёны сабака. Яна засталася з маленькім Сашком. Яна прыкметна смуткавала, стала неахайнай у адзежы, да вачэй закручвалася ў шэрую хустку, як манашка. Мужнія радня яе не любіла. Свае родзічы нахлынулі — за падачкамі. Яна абыхава раздавала ім дабро, што засталася па мужу. Раздала амаль усё. Гаспадарка заняпала. Калі ёй не хацелася палоць, яна не ішла палоць, гарод зарастаў пушчаземлем. Ёй лень было вазіцца з курамі, і куры здзічэлі і пачавалі ў садзе на дрэвах. Займаў яе толькі Сашко. Яна салодка карміла яго, гуляла з ім, перашывала для яго свае кофты і спадніцы.

Такім дрымотным і нудным удоўім жыццём яна пражыла чатыры гады. І раптам заехаў да яе родзіч, муж роднай яе цёткі. Ён быў гаспадар вялікай сям'і, паважаны, сталы, важны. Усё жыццё яна называла яго: «дзядзька Алексій». А ён клікаў яе Насцкай. Ён праязджаў міма хутара і заехаў з-за дрэннага надвор'я: у дарозе яго захапіў лівень, трэба было пераначаваць недзе; і ён успомніў, што тут паблізу жыве жончына родзічка, якую ён ведаў яшчэ дзяўчом і ў якой чалавек памёр ад шалёнага сабакі. Ён амаль не глянуў на яе, калі яна выйшла да яго застольна апранутая, у шэрай хустцы да вачэй. Але, частуючы яго, яна зняла хустку і ўсміхнулася, і ўзмахнула бровамі, — і ён у першы раз убачыў яе! Ён адразу страціў сваю паважнасць, стаў смяцця і жартаваць, стаў як дзіцюк. Яна глядзела на яго здзіўленымі, ззяючымі вачыма, — яна таксама ў першы раз яго ўбачыла. Так зарадзілася гэта каханне, якое яны пранеслі праз усё жыццё і данясуць да магілы.

Ён пакінуў увесь свой маёнтак жонцы і дзецям і пераехаў да Насці на хутар. Пажылы, жанаты чалавек пайшоў у прымы да маладой удавы, небягатай, бязроднай! Шум узняўся ў акрузе. Закрывала, забушавала ўся радня і Алексія, і Насці, і нябожчыка насцінага мужа. Праязджаў поп. Угаварвалі, саромілі. Кінутая жонка, насціна цётка, пагражала выпаліць разлучніцы вочы кісла-той. Дзеці выракліся бацькі, які зняважыў маці, зганьбаваў сям'ю. Толькі людзі, якія не даражылі сваім добрым імем, заходзілі цяпер у насціну хату.

Ёй-бы ўсё гэта нішто: яна толькі смяялася. Але Алексій не прывык так жыць, яму было цяжка. Ён прадаў насціну хату і купіў другую, далей ад родных мясцін, у сяле Брацешкі, каля станцыі. Хата была куплена на насціны грошы, яна належала Насці і яе сыну. Алексій не хацеў хадзіць у прымаках; ён паступіў сцэпшыкам на чыгунку, каб застацца гаспадаром самому сабе.

Айчымы ён быў аніякі. Прывязе часам з кірмаша цацку. Скажа: «Сашко, збегай за табакай!» І больш нічога. Сашко рос па-ранейшаму пры маці. Яна яго выхоўвала: расказвала блытаныя і няскладныя — не зразумееш, што да чаго — гісторыі пра дамавікоў і русалак. І лячыла таксама сама: калі рабілася гарачка, яна ўкладвала сына на печ і ставіла яму гарчычнік на патыліцу. Гарачка праходзіла.

Яна пашыла яму новую кашульку і за руку адвела яго ў школу, калі яму споўнілася дзевяць год.

— Ты разумны, Сашко, — сказала яна, — цябе вучыць трэба. Вез вучэння разумнай людзіне — ой, пагана жыць!..

Сама яна ледзь умела чытаць і не брала кніжкі ў рукі, але любіла, каб чыталі ўслых, і Алексій часам чытаў ёй вечарамі...

Семнаццацігадовым ён пакінуў Брацешкі. І за дваццаць восем год усяго чатыры разы наведаў родны дом...

У апошні раз ён пабываў там у 1936 годзе...

Маці была членам праўлення калгаса. Яна загадвала малочнай фермай і з вострай варожасцю ставілася да старшын калгаса. З палымных і блытаных яе апавяданняў Лістапад даведаўся, што маці хоча як найлепей наладзіць памяшканне для жывёлы, а старшыня працівіцца і не дае сродкаў.

— Але я маўчаць не буду! — сказала маці. — Няхай ён не чакае, каб я маўчала!... Алексій! Калі будзеш вухадны, напішаш мне заяву ў райземадзел!

Яна камандавала ім, як раней, і ён падначальваўся з той-жа гатоўнасцю. Ні ценю старэчай бурклівасці, нэрвання. Адзін з адным яны ўсё заставаліся маладымі.

— Алексій не прыходзіў? — пыталася маці, вярнуўшыся з фермы.

— Насця не прыходзіла? — пытаў Алексій, ледзь пераступіўшы парог.

Лістапад глядзеў на маці і думаў: адкуль у яе гэтая энергія, гэты новы жывы агонь?

Яму многа здаралася бачыць, як растуць людзі, як фармуецца іх палітычная свядомасць, як яны становяцца грамадскімі дзеячамі, — і гэта здавалася яму звычайнай з'явай. А тое, што яго маці чытае прамовы Сталіна і ездзіла на з'езды ў Кіеў і ў Маскву — гэта здавалася яму незвычайным.

— Мама, як гэта вы сталі такія?

Яна адразу зразумела, што ён мае на ўвазе, і ўсміхнулася ледзь-ледзь:

— А што? Табе не падабаецца?

— Падабаецца. Я толькі не разумею, як вы да гэтага прышлі.

Яна кранула ордэн на яго грудзях:

— А ты як да гэтага прышоў?.. Кожны, Сашко, ідзе сваёй сцежкай, а выходзіць на тую-ж дарогу. Дарога адна, а сцежак — мільёны і мільёны. Колькі людзей у Радзянскім Саюзе, столькі сцежак.

— Вось яна якая, мая мама! — сказаў ён, гледзячы на яе. — Вось яна як размаўляе!..

... Ён пагасцяваў у яе з тыдзень, і яны рассталіся — на дзевяць год.

У першы год вайны яна паведаміла яго, што яны з Алексіем эвакуяваліся на Алтай. Потым быў яшчэ адзін ліст з Барнаула. Потым зноў ліст з Брацешак, — што вярнуліся, што немцы, адыходзячы, спалілі сяло і разбурылі калгас, і вельмі цяжка, але на душы радасна, што ўсё-ж дома... Калі Лістапад напісаў маці пра сваю жаніцьбу, яна прыслала сваё бацькоўскае благаславенне. На паведамленне аб смерці Клаўдзіі нічога не адказала — прыехала сама. Прыехала і мые падлогу ў яго кабінёце.

— Я не надоўга, — сказала яна, закончыўшы ўборку і сядучы з ім за стол. — На тыдзень, ну, дзён на дзесяць, самае большае... — Суровымі вачыма яна глядзела на клаўдзін партрэт над канапай. — Аборт рабілі, ці што?

— Які аборт! Яна голад у Ленінградзе перажыла, у час блакады. Пасля голаду хвароба развілася. Пры родах памерла.

— Праклятыя, праклятыя! — гарачым шэптам сказала

маці.—Бач, і разбілі іх, і знішчылі, а ліха ад іх зладзейства цягнеца і цягнеца... Маладая, прыгожая,—я думала: наведзе ўнукаў поўную хату...

— Не трэба аб гэтым гаварыць,—папрасіў Лістапад.—Чаму вы толькі на дзесяць дзён? Што за тэрміны такія? Вы ў мяне пажывеце лета.

— Лета? Спрытны ты, Сашко! Праз два тыдні жніво пачнецца. Я-ж цяпер галава калгаса, ты і не спытаеш. І пра Алексія не спытаеш. Адстаў ты, ой зусім адстаў ад нас, Сашко!

Яму да таго стала сорамна—нават пачырванеў.

— Як дзядзя Алексій?

— Хутка буду расставацца з ім,—сказала яна, злёгка задыхнуўшыся, закінула галаву і выпрасталася, быццам падставіла грудзі пад удар.—Хутка, хутка. Восемдзесят дзевяты год яму, чаго ты хочаш?... Ён яшчэ працуе! Косы гасстрыў перад касавіцай на ўсю брыгаду... Ой, Сашко, да чаго шкада глядзець—ён-жа сляпы зусім: гострыць, усе пальцы ў крыві, а ён не бачыць. Што гэта, гаворыць, крывёю мне пахне,—а сам не бачыць...—Слёзы пабеглі па яе твару, і Лістапад з лёгкай сумнай рэўнасцю падумаў, што нікога ў сваім жыцці яна не любіла так, як Алексія... Але і яе ніхто так не любіў, як Алексій, і гэта немінучая разлука будзе для яе самым цяжкім ударам.

— Калі гэта здарыцца,—сказаў ён,—вам там няма чаго аставацца. Пераедзеце да мяне, будзем разам: дзе я, там і вы.

Яна ўсміхнулася скрозь слёзы даўнейшай знаёмай усмешкай, узмахнуўшы бровамі і паказаўшы падкоўку ледзь пажоўклых зубоў:

— А што я ў цябе буду рабіць, Сашко?

— Тое, што ўсе бабулькі! Гаспадарыць будзеце, адпачываць. На спакой жыць! Вы ў тэатры былі хоць раз? У сапраўдным.

— А вось была!—падхапіла яна хітра.—І не адзін раз, а шэсць раз была. Калі паеду ў Кіеў або ў Маскву, дык нас выдуць у тэатр. І ў музеі была, і ў батанічным садзе, і дзе, дзе я толькі не была, Сашко... Памятаеш, мы з табой усё хадзілі дзівіцца на цягнікі? Я тады думала: ды няўжо я таксама калі-небудзь сяду і паеду далёка?... А цяпер прызвычалася ездзіць, дзе там! Да цябе хацела на самалёце паляцець, дык ад нас сюды не лётаюць...

Твар яе набыў урачысты выраз.

— Сашко! Ты Сталіна бачыў?

— Бачыў.

— І я бачыла, — сказала яна ціха і горда.

— Які, Сашко, на сёнешні дзень можа быць спакой! — Яна задумалася. — Сашко, да чаго лоўка жывуць нашы перасяленцы на Алтай! О-о, ты-б падзівіўся... А ў нас цяжка, страшэнна цяжка...

— Да гэтага часу ў зямлянках?

— Не, у зямлянках ужо мало хто жыве, сям-так адбудаваўся: хто хлевушок паставіў, хто хацінку... Ні коней, ні трактараў. Увесну замучыліся! Прыгналі да нас нямецкіх кароў, такія харошыя каровы, нашымі ўкраінскімі харчамі Гітлер выкарміў... Дык мы на іх аралі. Вось такія слязьмі жыжкі. плакалі, а ўсё-ж прышлося араць на ка-

ровах... Але самае галоўнае—рабочая сіла. Нестасе рук, хоць ты крычы! Старэнькі, маладзенькі, а сапраўдных работнікаў амаль што няма... Я вось галава праўлення, а ў жніво пайду жаць, як усе.

— Але, мама, галубанька вы мая! Вам-жа сёмы дзесятак ідзе. На колькі год вас хопіць пры такой рабоце?

— Вось і я стала загадваць: на колькі мяне хопіць? Так ніхто, разумееш, не гаворыць... У цябе вялікі завод, Сашко?

— Вялікі.

— У нашага калгаса таксама вельмі вялікая была гаспадарка.

— Ваш калгас—гэта калгас. А мой завод... Гэта я вам пакажу. Такого вы ў тэатры не ўбачыце...

Склаўшы рукі на грудзях, быццам вышла прагуляцца, маці ішла па заводскім дварэ. Белая ў чорную крапінку хустачка, зухавата-нядбайна завязаная пад падбароддзем, ахоўвала яе вочы, ад нястрымнага сонца...

У сталеліцейным рыхтаваліся да прыёму плаўкі. Коўш быў ужо падведзены да печы, майстар правяраў стаўку ізложніц.

— Глядзіце, мама, зараз сталь пойдзе!—сказаў Лістапад, прытрымаўшы маці за плечы, каб не ішла далей.

Падручны каротка ўзмахнуў сечкай, і агністы струмень кіннуўся ў коўш. Запалыхала на сценах і столі нязноснае зарыва...

— Вось яна, прыгажуня наша!—у вуха маці сказаў Лістапад, сам не ў сілах адвесці вочы ад гэтага бляску.

ад гэтага цяжкага, багатага струменю, што імкнуўся ў коўш нястрымна, царственна і вольна... Фантаны іскраў узляталі да металічных пераплётаў, запахла гарача, горка і страшна,—Лістападу заўсёды здавалася, што так павінна было пахнуць на зямлі, калі яна была расплаўленым целам... Коўш паплыў над ізложніцамі, паддзесьцітонная махіна, дакладная і асцярожная ў рухах... Даўшы маці паглядзець, як запаўняюцца ізложніцы, Лістапад павёў яе з цэха...

Праз два дні яна паехала.

Ён адвёз яе ў горад, на вакзал, і пасадзіў у вагон. Яны насядзелі. Бяседа не вязалася. Праваднік заглянуў у кунэ, сказаў: «Праважаючых—папрашу!» Яны пацалаваліся бегла, саромячыся сведкаў. Лістапад пайшоў...

У апошні раз маці ўсміхнулася яму з адчыненага акна. Раптам нахмурылася і ражком хусткі выцерла вочы...

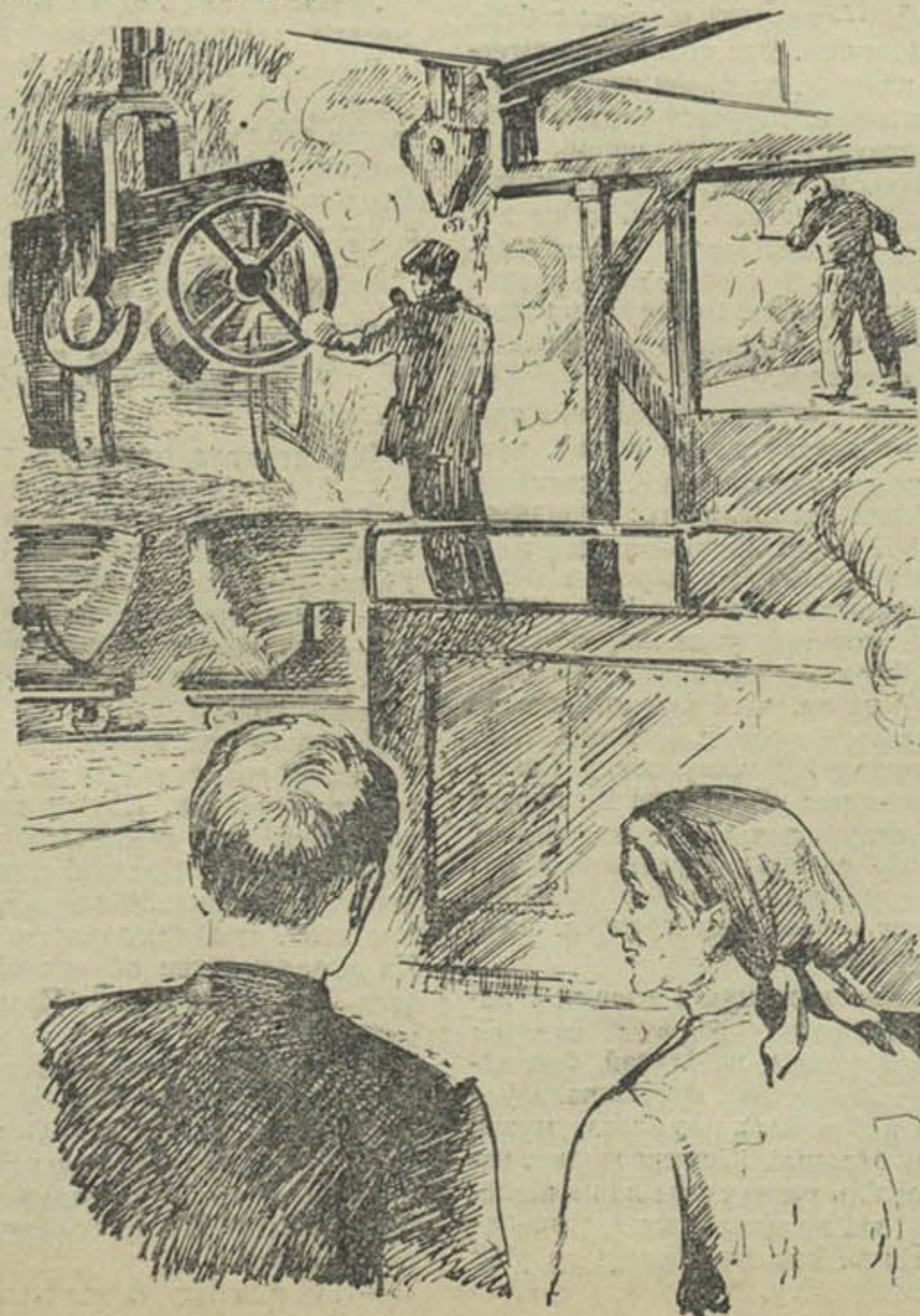
— Ну што гэта за мясцовасць, вугаль ляціць проста ў вочы, — сказала яна.

Цягнік рушыў. Лістапад ішоў побач з вагонам. Яна стаяла ля акна і глядзела на яго, потым цягнік пайшоў хутчэй, хутчэй, хутчэй,—прайшоў.

Лістапад глядзеў яму ўслед. Можа быць, гэта было апошняе спатканне. Разлука, разлука... Гэта разлука — ці не самая большая?

Цягнік аддаляўся, ён быў ужо як чорная кропка ў далечыні, дзе звужаюцца рэйкі... Манеўровы паравоз вышаў на пуці, закрычаў, выпусціў кучаравы дым, дымам гэтым зацягнула даль і чорную кропку ў далечыні...

Мамо, мамо. Жывіце, будзьце бласлаўлены, дзякуй вам за ўсё, сэрца маё!

— Вось яна, прыгажуня наша!

Гігіена пасляродавага перыяду

Каб не захварэць пасля родаў і дапамагчы арганізму вярнуцца ў ранейшы стан, неабходна выконваць патрабаванні гігіены. Асноўнымі і важнейшымі з'яўляюцца наступныя:

Па-першае, не ўносіць заразу ў палавыя органы; па-другое, карміць дзіця грудзмі; па-трэцяе, вылежаць пэўны час у пасцелі і заўчасна не прыступаць да работы, асабліва да цяжкай фізічнай.

Вялікае значэнне ў барацьбе арганізма з заразным пачаткам мае зачышчэнне родавых ран. Небяспека занясення заразы ў матку знікае толькі пасля таго, як загоіцца яе раненая паверхня і пакрыецца новай слізистой абалонкай. Небяспека заражэння маткі змяншаецца на восьмы дзень пасля родаў пры правільным цячэнні пасляродавага перыяду. Заражэнне немагчыма к канцу трэцяга тыдня, калі ўся слізистая абалонка адноўлена.

Для правільнага цячэння пасляродавага перыяду многа значыць захаванне абсалютнай чыстаты. Мыццё твару і рук два разы ў дзень абавязкова. На працягу першых трох тыдняў неабходна два разы ў дзень падмывацца цёплай вадой з дабаўленнем якога-небудзь раствору, які забівае мікробаў. У ваце або марлі, якімі для гэтага карыстаюцца, не павінна быць мікробаў.

Нованароджанага прыкладаюць першы раз да грудзей не раней як

праз 12 гадзін пасля родаў. У гэты час у грудзях звычайна бывае дастаткова малозіва. Карміць трэба шэсць разоў у суткі. У першыя дні, пакуль малака мала, можна прыкладаць дзіця да абодвух грудзей па чарзе. У далейшым дзіцяці даюць кожны раз толькі адзін з саскоў. Пры такім парадку грудзі лепш апаражняюцца, што вельмі важна для правільнага аддзялення малака. Перад кармленнем трэба добра памыць сабе рукі. Радзільніца не павінна дакранацца грудзей, за выключэннем часу кармлення. Браць саскі пальцамі не дазваляецца. Важна сачыць за тым, каб радзільніца не забруджвала сваіх рук.

Па прызначэнню ўрача саскі можна абмыць чыстай ватай, змочанай раствором борнай кіслаты.

Здаровая радзільніца к канцу першых сутак можа паварачвацца на бак. Радзільніцы можна дазваляць не сцягваць сябе ў рухах. Калі адчувае патрэбу ў рухах і даволі моцна для іх, яна можа асцярожна прысіджвацца ў ложку. Сядзець можна праз двое сутак пасля родаў, спускаць ногі з ложка праз тры сутак, уставаць на кароткі час праз чацвёрта сутак.

Само сабою зразумела, што ні аб якім раннім устанавленні не можа быць гутаркі пасля цяжкіх або аперацыйных родаў, або калі пасляродавы перыяд працякае няправільна, калі ў радзільніцы гарачка ці азноб.

Заўчасна нельга ўставаць з ложка. Асабліва небяспечна пачынаць цяжкую фізічную працу; гэта вядзе да дрэннага скарачэння маткі, усяго палавога апарата і брушной сценкі. Таму савецкія законы даюць працоўнай жанчыне права на водпуск пасля родаў.

У першыя дні пасля родаў радзільніца павінна есці лёгкую страву.

Кормячая маці звычайна адчувае моцную смагу. Яна можа піць усё, што хоча, акрамя водкі, віна і піва. Пры значным набуханні грудзей трэба піць паменш. Наогул, яду абмяжоўваць не трэба, бо пры лепшым харчаванні радзільніца хутчэй папраўляецца, у яе выдзяляецца больш малака.

Пачынаючы з дзевятага — дзесятага дня пасля родаў радзільніца павінна штодня гуляць на свежым паветры, але не стамляцца. Свежае паветра карысна не толькі для маці, але і для дзіцяці.

Наведваць лазню дазваляецца не раней як праз шэсць тыдняў пасля родаў. Да гэтага часу чыстата цела падтрымліваецца абмываннем вадой з мылам. Карысныя штодзённыя абмыванні цела вадой пакаёвай тэмпературы.

Радзільніца пасля выпіскі з радзільнага дома павінна знаходзіцца пад наглядам кансультацыі.

Доктар медыцынскіх навук, прафесар

Г. ДАЗОРЦАВА.

Як змагацца са шкоднымі насякомымі ў хатнім быту

Вялікую шкоду прыносяць чалавеку мухі, клопы, тараканы і іншыя насякомыя. Не гаворачы ўжо аб тым, што яны перашкаджаюць нармальнаму сну і адпачынку працоўных, псуваюць харчовыя прадукты — гэтыя насякомыя з'яўляюцца пераносчыкамі цяжкіх заразных захворванняў.

У барацьбе з мухамі асноўная ўвага павінна быць удзелена падтрыманню чыстаты, своєчаснаму ўдаленню смецця і харчовых адкідаў.

Прыбіральні, смяццёвыя скрынкі, памыйныя ямы, гноесховішчы павінны быць закрытымі, каб мухі не мелі да іх доступу для адкладання яечак.

Для вылаўлівання мух у памяшканнях скарыстоўваюць шклянныя мухаловкі і ліпкую паперу. Ліпкую паперу лёгка зрабіць дома. Ліпкая маса складаецца з 5 частак касторавага масла і 8 частак каніфолі. У бляшанай каробачцы растапляюць на агні каніфоль, да яе дадаюць касторавае масла, і ўся маса добра перамешваецца (пры адсутнасці касторавага масла яго можна замяніць аўтолам). Атрыманай масай змазваецца папера і развешваецца.

Можна наліць на ісподак раствор

фармаліна ў вадзе. Мухі гінуць ад яго вельмі хутка. Гэты раствор робіцца так: сталовую ложку фармаліна раствараюць у поўшклянцы вады і туды-ж дадаюць чайную ложку цукру.

Неабходна прымаць меры супроць залёту мух у памяшканне. Вокны трэба закрываць сеткай або марляй, афарбаванай у сіні колер (мухі баяцца сіняга колеру). Харчовыя прадукты павінны добра закрывацца.

Меры барацьбы з блохамі

Перш за ўсё трэба падтрымліваць чыстату ў памяшканні і знішчаць усё смяццё. Усе шчыліны ў падлозе зацёрці замазкай. Замазка робіцца наступным чынам: у шклянку вады ўсыпаюць 50 грамаў мукі і 2 грамы квасцоў. Усё гэта награвваюць, перамешваючы, да ўтварэння клейстара. У гарачы клейстар кідаюць дробна нашчыпаную газетную паперу. Атрыманым цестам (у выглядзе гліны) замазваюць усе шчыліны ў падлозе. Замазка хутка цвярдзее.

Добры вынік дае перыядычнае мыццё падлогі гарачым попелым шчолакам з карасінай або гарачай вадой з дабаўленнем 3—4 лыжак скіпідару.

Знішчэнне клопоў

Для знішчэння клопоў можна прымяніць вар, якім абварваюцца ложка, матрацы і іншая мэбля. Металічныя ложка трэба прапальваць паяльнай лямпай або прымусам.

Памяшканні, заражаныя клопамі, трэба пабяліць вапnavым малаком, якое рыхтуецца так: у 1 вядры вады (10 літраў) раствараюць 2 кілаграмы нягашанай вапны і 100 грамаў квасцоў. Здымаюць шпалеры і беляць сцены гэтай вадкасцю.

Падаем рэцэпты вадкасцей супроць клопоў:

1. Сальвента — 700 грамаў,

Зялёнага мыла — 300 грамаў.

Сальвент змешваецца з зялёным мылам, атрыманай вадкасцю змазваюцца сцены і мэбля, дзе гняздуюць клопы.

2. Скіпідару — 450 грамаў,

Карасіны — 500 грамаў,

Нафталіну — 50 грамаў.

Нафталін раствараецца ў карасіне, пасля дадаецца скіпідар, і ўсё добра перамешваецца.

Добры вынік даюць таксама змазванні чыстай карасінай або сальвентам.

Д. ШАПІРА.

Рэдакцыйная калегія: А. П. УС (адказны рэдактар), А. І. ФЕДАСЮК, А. Н. ЗАХАРАВА, В. І. ФІЛІПАВА, К. А. АБУШЭНКА, Г. Л. ДАЗОРЦАВА.

Журнал «Работница и крестьянка» на беларусском языке. Издание ЦК КП(б)Б.

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Пушкіна 55, пакой 23.

АТ 02160

Тыраж 10.000.

Падпісана да друку 15/VI-48 г.

Друк. арк. 3. Аўт. арк. 4.

Заказ № 222.

Мінск, друкарня імя Сталіна, Пушкіна, 55.

Уціль- каштоўная сыравіна для фабрык і заводаў

МІНІСТЭРСТВА ЛЁГКАЙ ПРАМЫСЛОВАСЦІ ССР

БЕЛАРУСКАЯ РЭСПУБЛІКАНСКАЯ КАНТОРА

„САЮЗУЦІЛЬ“

праз свае абласныя, гарадскія,
раённыя канторы і раз'язных
зборшчыкаў

КУПЛЯЕ

ад насельніцтва, устаноў
і прадпрыемстваў

РЫЗЭ, ГУМУ, СТАРУЮ ПАПЕРУ, КОСЦЬ,
ПУХ-ПЯРО, ШЧАЦІНУ, ВОЛАС, ПАКЛЮ, ЛОМ
ЧОРНЫХ І КАЛЯРОВЫХ МЕТАЛАЎ.

ГРАМАДЗЯНЕ!

Захоўвайце і здавайце ўцільсыраві-
ну на склады, палаткам і зборшчы-
кам „Саюзуціль“.